Apare bilunar

REVISTA CULTULUI MOZAIC

Nr. 317

Anul XIX • ADAR 5734 • 12 pagini, 1 leu

1 MARTIE 1974

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : BUCUREȘTI, STR. SF. VINERI 9 — TELEFON 15.50.90

Trista veselie de Purim

de Şef rabin dr MOSES ROSEN

הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל
(זהר פ' נשא)

„Toate îşi au destinul lor, chiar şi cartea Torei, din altar". Viaţa unei cărţi, ca şi cea a omului, se află mereu sub înjoncţiunea împrejurărilor exterioare şi nu poate fi izolată de acestea. Biografii marilor personalităţi istorice, precum şi cercetătorii operelor literare ale epocilor trecutului, s-ar strădui în zadar să redea o oglindă fidelă a obiectului lor de studiu dacă l-ar desprinde de influenţele exercitate asupra sa, dacă ar face abstracţie de pecetea pe care viaţa, cu multiplele ei sinuozităţi, a pus-o asupra lui. Lupa cronicarului sau cea a criticului ştie să desprindă de sub praful vremurilor urmele numeroaselor intervenţii ale mediului exterior care au determinat, pe nesimţite, dar în mod hotărîtor, ceea ce noi numim soarta unei vieţi omeneşti sau a unei creaţii literare.

Privind astfel lucrurile, vom reuşi să înţelegem ciudatul destin al Cărţii Esterei. Orînduirea ei de către înţelepţii noştri între cele douăzeci şi patru de cărţi sfinte, a trezit unele nedumeriri. Nu găsim în cartea Esterei nici cuvîntul dumnezeiesc care călăuzeşte ca un fir roşu întreaga literatură biblică (e singura carte a Tanahului în care nu apare nici măcar o singură dată numele Creatorului) şi nici vreun comandament etic, în rîndurile ei sau între ele. În zadar căutăm pe pergamentul pe care îi sînt aşternute slovele, viziunile profeţilor, accentele poeţilor, lirismul psalmistului. Limba în care cartea Esterei e scrisă, e departe de a poseda bogatul colorit şi finele nuanţe ale aceleia pe care o întîlnim de-alungul celorlalte volume ale Cărţii cărţilor. Din conţinutul ei nu respiră atmosfera de înaltă morală, caracteristică învăţăturilor Torei, iar patosul purtător pe aripile elanului ce călăuzeşte pe cintăreţii credinţei mozaice, nu se adăposteşte în nici un ungher al versetelor sale.

Totuşi cartea Esterei nu e numai o banală naraţiune a unei intrigi de camarilă regală orientală, ea e singura dintre meghilot, a cărei recitire este obligatorie. Atît în seara, cît şi în ziua aniversării celor relatate întrinsa, sîntem datori să urmărim cu atenţie şi evlavie fiecare cuvînt al ei. Cele mai înaripate pagini ale lui Ieşaiahu, duioasele versete ale psalmilor, poezia plină de dragoste a Cîntării cîntărilor, cugetările etern valabile ale Eclesiastului şi atîtea alte nemuritoare capodopere ale geniului şi sufletului uman, care abundă în cărţile profeţilor şi în celelalte scrieri sfinte, constituie pentru credinciosul mozaic un obiect de studiu facultativ, pe cînd cartea Esterei a pătruns în programul lecturilor biblice obligatorii, la fel ca cele cinci cărţi ale lui Moşe. Tot la fel cu acestea, cartea Esterei e precedată şi urmată de binecuvîntări invocatoare a Părintelui ceresc, deşi numele lui nu apare în conţinutul cărţii : spre deosebire însă de recitarea Torei, recitarea cărţii Esterei este o obligaţie care se impune nu numai bărbaţilor, ci şi femeilor.

Deşi sărbătorile calendarului religios evreiesc marchează date hotărîtoare în evoluţia acestei credinţe, Purim a izbutit să ocupe un loc atît de important în conştiinţa credincioşilor, încît autorul liturgic exclamă :

אם כל המועדים בטלים, ימי הפורים לא נבטלים

„Chiar dacă toate sărbătorile noastre vor dispare, zilele de Purim nu vor înceta nicicînd să existe".

Deşi salvarea produsă în zilele evocate de această carte a survenit printr-o înlănţuire naturală de întîmplări în care, spre deosebire de ieşirea din Mişraim sau primirea Decalogului, de pildă, mîna lui Dumnezeu apare doar invizibilă ; deşi înţelepţii noştri caracterizează această salvare ca o minune pe care însă o definesc drept „cel din urmă din miracole", totuşi ea a devenit, mai mult decît toate cele ce au precedat-o sau i-au urmat, simbolul însuşi al noţiunii de minune.

După cum vedem, destinul acestei cărţi a avut o desfăşurare cu totul disproporţionată, atît cu geneza, cît şi cu forma şi conţinutul ei. Această nepotrivire între cauză şi efect, vom căuta s-o explicăm nu printr-o minune (am amintit doar că evenimentul ce a dat naştere cărţii Esterei e calificat drept ultima dintre minuni), ci printr-o înlănţuire logică a lucrurilor.

Într-adevăr, învăţaţii chemaţi de către Ester şi solicitaţi să transmită generaţiilor viitoare, prin pana lor, cele întîmplate, nu i-au făcut acesteia vre-o favoare. Ei au statornicit chiar în textul cărţii că amintirea acestei întîmplări nu se va şterge din memoria urmaşilor, pentru că ei sînt ידעי עתים adevăraţii cunoscători ai vremurilor ce vor veni. Opera lor avea scopul, nu atît de a redacta o cronică, ci o sursă de învăţătură şi de experienţă pentru viitor. Fiind în acelaşi timp vizionari profunzi ai drumului pe care avea să-l străbată ulterior religia ce o reprezentau şi ai numeroaselor încercări la care ea va fi supusă, înţelepţii redactori ai cărţii Esterei au ştiut că sentinţa istoriei va fi implacabilă cu adepţii credinţei mozaice, dacă ei nu vor şti să desprindă o lecţie din episodul povestit.

Lecţia aceasta e totodată simplă şi măreaţă. Aflăm că episodul fericit al cărţii Esterei nu constituie o rezolvare a problemei ce o pune. Primejdiile ce s-au profilat la începutul ei n-au fost decît temporar îndepărtate, iar cauzele adînci care au dus poporul pînă la marginea prăpastiei n-au fost înlăturate. O dată cu accentele finale ale Meghilei, ni se reaminteşte că Ahaşveroş a rămas mai departe rege al Medo-Persiei, că a pus alte biruri, deci, soarta mulţimii a rămas, ca şi înainte, la cheremul capriciilor monarhice.

„Purim să ne îmbete pînă într-atît încît să nu mai ştim să deosebim între „blestemat fie Haman" şi „binecuvîntat fie Mordehai".

Purim e o sărbătoare veselă, dar în spatele veseliei se ascunde o nespusă amărăciune. Austeritatea ce caracterizează toate momentele noastre religioase nu e întîmplător călcată de această dată, căci veselia de Purim nu poate fi decît aceea a unui om care şi-a amorţit simţurile. Dacă ne-am păstra luciditatea, cum am putea să ne bucurăm de o salvare care se datorează doar unei graţii trecătoare, acordată de un tiran ? Numai ameţind conştiinţa spre a o împiedica să disece

(Continuare în pag. V-a)

VIZITĂ LA EMINENȚA SA D. ȘEF RABIN

În ziua de 26 februarie a.c., delegaţia partidului MAPAM din Israel, compusă din d-nii *Naphtali Feder* şi *Jacob Majus*, a făcut o vizită Eminenţei Sale d-lui Şef rabin dr. *Moses Rosen*, preşedintele Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din Republica Socialistă România.

Oaspeţii s-au interesat de viaţa comunităţilor evreieşti de la noi.

Întrevederea a decurs într-o atmosferă cordială.

O ACTIVITATE BINECUVÎNTATĂ

Presa din S.U.A. despre vizita d-lui Şef rabin dr Moses Rosen

Întrevedere cordială cu conducătorii lui Anti-Difamatian Leogue d. Seimur Graubard (stînga) şi d. Benyamin Epstein (dreapta)

„Personalitate proeminentă". „Conducător spiritual de seamă". „Erudit al Torei". „Orator strălucit şi tot atît de strălucit publicist". În aceşti termeni se exprimă presa evreiască — şi nu numai cea evreiască — din S.U.A. despre Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. Moses Rosen.

Pe masa noastră de lucru s-au adunat tăieturi de presă, fotografii, „Flash"-uri ale agenţiilor telegrafice, ziare, reviste. Toate se întrec să relateze în termeni dintre cei mai elogioşi despre vizita d-nei şi d-lui Şef rabin, să redea declaraţiile d-sale, să consemneze ecoul larg pe care acestea le-au avut asupra opiniei publice. Nu e, firește, cu putinţă să reproducem in extenso acest vast material publicistic ; de aceea ne vom mărgini să dăm doar unele spicuiri. Ele vor oferi, sperăm, cititorilor noştri posibilitatea să-şi facă o imagine despre ecourile trezite de această nouă vizită întreprinsă peste Ocean de conducătorul spiritual al obştei noastre.

UN TABLOU FIDEL AL OBȘTEI DIN ROMÂNIA

După cum cititorii noştri cunosc, Eminenţa Sa a făcut această călătorie la invitaţia marii organizaţii americane „United Jewish Appeal" spre a ţine un ciclu de conferinţe în mai multe centre importante evreieşti : New York, Chicago, Pittsburg, Atlanta-Georgia, Omaha-Nebraska ş.a. În cadrul lor, d. Şef rabin, cu binecunoscutul d-sale talent oratoric, a înfăţişat auditoriului tabloul real al obştei evreieşti din România, condiţiile istorice vitrege din trecut, ca şi înfăptuirile însemnate din anii de după 1944. D-sa a subliniat libertatea deplină de care se bucură evreii, alături de toţi cetăţenii României socialiste. Această idee esenţială străbate ca un fir roşu toate declaraţiile d-sale, de la tribuna şi amvon, ca şi cele făcute presei, agenţiilor de ştiri sau la televiziune.

Reporterul revistei „Campaign World" a redat sugestiv interesul reprezentanţilor presei pentru acest oaspete, descriind atmosfera de la reşedinţa d-sale : *„Într-un apartament de hotel din New York, unde stă puţin, între două plecări în cadrul turneului ce-l întreprinde în S.U.A. pentru United Jewish Appeal, d-sa şi soţia d-sale sînt simultan intervievaţi de ziarişti, dar oaspeţii sînt mereu solicitaţi la telefon de către prieteni şi admiratori, care în engleză, idiş sau româneşte le adresează urări de bun venit".*

Publicul american a luat, astfel, cunoştinţă de la sursa cea mai autorizată despre activitatea Federaţiei şi a celor peste 70 de comunităţi din România, despre cele peste 150 de temple şi sinagogi la îndemîna credincioşilor, despre cursurile de Talmud Tora şi de învăţare a limbii ebraice, ca şi despre celelalte aşezăminte şi instituţii de cult. Cu deosebit interes au ascultat relatarea despre activitatea de asistenţă socială pe care Federaţia o desfăşoară cu sprijinul material al Jointului — despre cei peste 10.000 de membri ai obştei, bătrîni, bolnavi, infirmi, victime ale prigoanei fasciste, care primesc în mod regulat şi în mod demn un ajutor substanţial, potrivit nevoilor fiecăruia, constînd din bani, alimente, îmbrăcăminte, medicamente şi asistenţă medicală etc. Cu admiraţie au aflat despre cele 10 restaurante rituale, în care circa 2 000 de persoane iau zilnic masa, în condiţii excelente, cu sau fără plată ; despre căminele de bătrîni, despre reţeaua de asistenţă la domiciliu pentru invalizi şi nedeplasabili. Sintetizînd aceste realizări, ziarul „Jewish Chronicle" din Pittsburg scria pe drept cuvînt : *„În prezent, nici un evreu din România nu suferă de foame, frig sau de lipsă de îmbrăcăminte".* În termeni asemănători s-au exprimat şi ziarele „Detroit Jewish News", „Jewish Press" din Omaha şi altele.

Exemplar este *spiritul* în care se duce la noi acţiunea de asistenţă. *„Nu este un program de filantropie, ci de demnitate"* remarca, pe drept cuvînt, ziarul „The Southern Israelite" din Atlanta.

BUNI EVREI, CETĂȚENI LOIALI AI ROMÂNIEI SOCIALISTE

Ziarele au publicat declaraţia d-lui Şef rabin că în România socialistă evreii pot fi credincioşi religiei şi tradiţiei proprii şi totodată cetăţeni loiali, cu drepturi egale, ai ţării. Totodată a fost consemnată cu satisfacţie declaraţia despre bunele relaţii dintre toate cultele din ţară.

Americanii apreciază umorul, de aceea butada d-lui Şef rabin care a răspuns nedumeririi unora cu cuvintele : *„Nu există nici o lege în Tora după care evreii ar trebui să lupte pentru sistemul capitalist"* a făcut ocolul presei. Am găsit-o în amplul articol (cu titlul sugestiv „În România ? Cine ar fi crezut !") publicat de ziarul „The Jewish Chronicle" din Pittsburg, dar şi în alte ziare şi reviste.

Toţi ziariştii care au stat de vorbă cu d. Şef rabin au reprodus de asemenea a-

(Continuare în pag. IV-a)

MARIA VENTURA ÎN ROLUL ESTER

Este cunoscut faptul că „Meghilat Ester" a fost sursa de inspirație a numeroase lucrări literare și artistice, romane, piese de teatru, opere, picturi, sculpturi, gravuri.

De astă dată vrem să amintim că una dintre cele mai de seamă artiste din România, Maria Ventura, și-a datorat celebritatea, sau începutul celebrității, interpretînd rolul Esterei.

De două ori, adică în două piese cu acest titlu, a apărut populara artistă în rolul Esterei. Prima dată a fost pe cînd urma Conservatorul din Paris, Sarah Bernhardt fiindu-i profesoară.

Sarah Bernhardt care își avea atunci propriul ei teatru, la Paris, își propusese să reia piesa lui Jean Racine, „Ester". Vestea a fost primită cu interes și toată lumea era încredințată că rolul titular va fi interpretat de Sarah Bernhardt. Numai că directoarea hotărîse altfel. Hotărîse nu numai să prezinte piesa lui Racine ci și să înfățișeze împrejurările în care ea fusese jucată prima dată, ba chiar în aceleași condiții.

ESTER, PRIMA DATĂ

Jean Racine obținuse mare succes cu piesele sale istorice și mai ales cu „Andromaque"; dar cînd s-a reprezentat „Phèdre" (1677), a fost o cădere. Racine a socotit că trebuie să tragă consecințele și timp de 12 ani a stat departe de teatru. Avea însă o mare admiratoare. Doamna de Maintenon care a reușit să-l convingă să revină. I-a propus să scrie o piesă de inspirație biblică. Piesa urma să fie interpretată de elevele școlii pe care D-na de Maintenon o întemeiase la Saint-Cyr, unde adunase fetele sărace și orfane, de origină nobilă. El însuși, de mic, orfan și sărac, Racine n-a rămas insensibil. A recitit Biblia și cînd a ajuns la „Meghilat Ester", s-a oprit: găsise subiectul!

Prin „Ester", Racine a revenit la teatru!

Reprezentațiile tragediei „Ester" au avut loc în februarie 1689, în (coincidență ?!) preajma Purimului, în fața curții lui Ludovic al XIV-lea. Toate rolurile au fost interpretate de eleve de la Saint-Cyr, deci și rolurile bărbătești (în travesti).

— Așa va fi și la teatrul meu! a hotărît Sarah Bernhardt.

Spectacolul cu reluarea piesei „Ester" a avut loc la 8 aprilie 1905, în aceleași condiții: cu toate rolurile interpretate de femei. În rolul Ahașverus, Sarah Bernhardt. În rolul Ester, tînăra (16 ani) elevă Maria Ventura! (Un singur bărbat pe scenă, dar în prologul care reconstituia împrejurările primei reprezentări ale piesei; un compatriot al Mariei Ventura în rolul lui Ludovic al XIV-lea: Eduard De Max).

(Desigur, nu întîmplător Sarah Bernhardt a încredințat elevei sale un asemenea rol, deși nu terminase Conservatorul. Încă atunci cînd Maria Ventura s-a prezentat la Conservatorul din Paris, a fost admisă cu mențiunea „A apărut o nouă Rachel". Sarah Bernhardt i-a încredințat mai multe roluri, alături de ea, toate primite excepțional de cronicarii dramatici; iar în rolul titular din „Andromaque" de Racine, stîrnise pur și simplu entuziasm).

„Ester" (spectacolul în general și în mod special rolul titular) a fost un triumf care multă vreme n-a fost uitat.

N-a fost uitat mai ales în anul 1912...

ESTER, A DOUA OARĂ

...În anul 1912, în preajma Purimului, la Monte-Carlo mai întîi (5 ianuarie) și imediat la Paris (8 februarie), a fost reprezentată, cu mult succes, drama în 4 acte „Ester, prințesa Israelului", de doi poeți francezi: André Dumas și Sébastien-Charles Leconte. În rolul titular: Maria Ventura.

A fost, arăta critica, cel mai frumos spectacol montat vreodată la Teatrul Național Odeon din Paris. Directorul teatrului, marele Antoine, își asumase regia piesei.

De ce o nouă piesă „Ester"?

Literatura dramatică franceză abunda de piese cu acest subiect, scrise înainte sau după „Ester" a lui Jean Racine. Încă în 1670, Desmarets scrisese o asemenea piesă; înainte de acesta, P. du Ryer (1644); și mai înainte, Mathieu (1585). Racîne declarase, la vremea lui, că povestea biblică i se părea prea dură și nu îndeajuns de pioasă; și scrisese o elegie emoționantă care a străbătut veacurile.

Subiectul era însă prea ispititor ca să nu atragă și alți scriitori. Nu ne propunem un istoric al acestei teme în literatură ci vrem doar să ne oprim la încă un spectacol în care rolul titular pe o scenă de frunte a Franței, a fost interpretat tot de Maria Ventura.

André Dumas mărturisea într-un ziar cum i-a venit ideea piesei. Într-o seară de iarnă răsfoia vechea Biblie a familiei, păstrată de multe generații. Ca și Racine în urmă cu mai bine de două secole, a nimerit la „Cartea Esterei" pe care de mult n-o mai citise. A fost imediat prins de această lectură „evocatoare a unui imperiu fabulos de o fastuoasă și barbară civilizație, pe lîngă care „O mie și una de nopți" și califul Harun-Al-Rașid sînt schițe palide". „În fața ochilor mei uimiți se perindau imaginile minunate ale acelei epoci crude, somptuoase, splendide". A luat din raft o ediție ilustrată a piesei lui Racine și a citit-o. A comparat cele două texte, împreună cu Sébastien-Charles Leconte care se nimerise să-l viziteze tocmai atunci. Au constatat amîndoi că acel ospăț colosal început în beția vinului și a parfumurilor și sfîrșit înecat în sîngele atîtor dușmani, devenise, sub pana lui Racine, un poem suav, delicios.

Era frumos; dar nu era real.

Afișul teatrului Odeon — Paris (1912)

— Vom face un „Ester" adevărat! O Ester nu timidă și pioasă ca la Racine ci ca în Biblie!

Erau puternic influențați și de recentele descoperiri arheologice făcute de un francez, Dieulafois, care scosese la iveală bogatele ruine ale anticului palat de la Susa, reședința lui Darius și a succesorilor săi:

— Avem gata și schițele de decoruri!

Așa a început colaborarea celor doi autori; iar cînd au prezentat lui André Antoine piesa, acesta a înscris-o imediat în repertoriu:

— Să ne grăbim! După cîte știu, Purimul nu e departe! E un atu în plus!

O ESTER IDEALĂ

Am avut posibilitatea să citim unele cronici teatrale din acea epocă, în ziarele franceze. Piesa a întrunit multe laude. Robert de Flers în „Figaro", Adolphe Aderer în „Petit Parisien", Fernand Nozière în „L'Intransigeant", Georges Boyer în „Petit Jour", Adolphe Brisson în „Le Temps" i-au consacrat ample cronici elogioase. Cu deosebire ne-a interesat cronica din „Le Matin", semnată Guy Launay, pseudonimul lui Léon Blum: „Punerea în scenă este o reconstituire, poate savantă, în orice caz vie, a splendorilor din Susa. O muzică voluptoasă, scînteietoare însoțește drama. Dansurile, costumele, sînt o sărbătoare pentru privire. Dar toate aceste accesorii nu fac să uiți poemul".

Însă cele mai frumoase elogii le-au adus, toți acești cronicari, interpreței principale, cea care a întruchipat-o pe Ester, artista română.

„Domnișoara Ventura a personificat, cu o artă rafinată, prințesa fină, iscusită, întreprinzătoare, crudă cînd a fost necesar, în care poporul lui Israel și-a pus la un moment dat întreaga speranță și nu a fost dezamăgit".

Matei Roussou scria: „Frumoasă e Ventura în Estera, frumoasă peste măsură...

Maria Ventura

La ivirea ei, se răspîndește în sală un parfum de legendă iar pe buze ne apare un surîs fin, blînd, de satisfacție".

Iar Antoine declara: „Ventura e o Ester ideală".

În toate rolurile, interpreți de frunte; pînă și sclavele (figurante) — remarcau ziarele — erau artiste de mîna întîi.

Piesa s-a bucurat de un lung șir de reprezentații (cu deosebire animată în seara de Purim, de o anumită parte a populației pariziene) și a constituit unul din triumfurile Mariei Ventura.

Teatrul nu precupețise nici un sacrificiu ca să realizeze acest spectacol în cele mai bune condiții: muzica (din Borodin, Cealkovski, Glazunov, Léon Jemin, Rimski-Korsakov) era susținută de celebra orchestră Colonne (120 executanți), iar dansurile, de baletul Operei din Paris.

ESTER ȘI ÎN VIAȚA DE TOATE ZILELE

Folosind și unele amănunte din volumul „Maria Ventura" pe care Ioan Massoff și Gh. Nenișor l-au publicat în anul 1966 în Editura Tineretului, schițăm cariera artistei, „una din cele mai mari tragediene ale timpului".

Mama ei, Fanșeta Lea Vermont, fata profesorului de germană și franceză din Bacău, Iosif Grünberg (de unde, prin traducere, Vermont) fusese o actriță de seamă la Teatrul Național din București. Soră a pictorului N. Vermont și a astronomului B. V. Vermont, Lea Vermont s-a mărîtat cu binecunoscutul, pe vremea sa, autor dramatic și cronicar teatral Grigore Ventura; cuplu din care s-a născut, la 13 iulie 1886, Maria Ventura.

Cariera, la București și la Paris, succesiv și adesea simultan, a fost fulgerătoare. La București, în afară de numeroase roluri de frunte în piese din repertoriul clasic universal și din cel românesc, Maria Ventura a creat un teatru care îi purta numele și care constituie un capitol în istoria teatrului românesc. La Paris, a jucat pe cele mai de seamă scene, apoi a devenit societară a „Comediei Franceze" (Teatrul Național al Franței).

A strălucit la Paris concomitent cu alți doi compatrioți: Eduard De Max și Yonnel (fiul dr. Max Schachmann din București).

Cînd a apărut o lege, că societari ai „Comediei Franceze" nu pot fi decît cetățeni ai țării, i s-a propus lui Yonnel să devină francez; a refuzat să renunțe la cetățenia română.

Și Mariei Ventura i s-a propus atunci să devină cetățeană franceză. Și ea a refuzat categoric:

— Sînt prea bună româncă pentru a putea fi bănuită că nu sînt tot atît de bună franceză!

În primul război mondial, Maria Ventura s-a înapoiat în țară, ca să se pună în slujba răniților de pe front: alături de George Enescu a cutreierat spitalele din Moldova, atît ca să-și dea concursul la festivaluri dar mai ales ca să ajute (efectiv) răniții; ajuta simplii soldați, de preferință țărani. Era numită „infirmiera eroică", de oarece nu șovăia să activeze în mijlocul bolnavilor de tifos.

În cel de al doilea război mondial, în Parisul ocupat de trupele hitleriste, a fost îndepărtată de la „Comedia Franceză", din cauza originei sale; a intrat în Rezistență, adăpostind patrioții, îngrijind răniții.

A murit la Paris, la 3 decembrie 1954.

O FORȚĂ DE NESTĂVILIT

„Maria Ventura este un talent superb... Ea este artista genială care de-apururi va lăsa dîrâ de lumină fermecătoare", scria Constantin Nottara.

„De cînd doamna Bartet s-a retras de pe scenă, Maria Ventura este marea noastră tragediană, singura din teatrul francez", declara dramaturgul Edouard Bourdet.

Nu numai talentul ci toate însușirile ei o impuneau în rolul Esterei. Ca și „Ester" a lui Racine, Maria Ventura „întruchipa pasiunea cu o forță de nestăvilit".

MARIUS MIRCU

Shakespeare în ebraică

La Tel Aviv a încetat din viață în vîrstă de 86 de ani dr. Harry Davidowitz, rabin și distins traducător al lui Shakespeare în limba ebraică. El a tradus aproape toate piesele lui Shakespeare, dintre care șase au văzut lumina tiparului. Pentru prima dintre ele „Hamlet", apărută în editura Tarshis din Ierusalim, i s-a decernat premiul Cernikovski; cea de a doua, „Visul unei nopți de vară", a fost pusă în scenă la teatrul Habima. Traducerile lui Harry Davidowitz au meritul de a păstra ritmul și cadența originalelor.

CONVERTIZOR ELECTRIC

La întreprinderea de mașini electrice din București a fost introdus în producție de serie cel mai mare aparat electric construit de această unitate — convertizorul de medie frecvență, pentru puterea de 300 kW. La realizarea agregatului, proiectat după o concepție originală, au concurat o serie de invenții românești, printre care și cea referitoare la optimizarea dimensionării generatoarelor de medie frecvență, distinsă cu medalia de aur la Salonul inventatorilor de la Viena.

PODUL PESTE JIU

Pe drumul rutier Craiova-Calafat, în vecinătatea comunei Podari, a fost terminată de curînd construcția noului pod peste Jiu. El are o lungime de 270 de metri și o bandă de circulație de 7,8 metri, dimensiuni ce-l situează în rîndul celor mai mari poduri peste rîurile interioare.

125 000 DE SORTIMENTE

Industria ușoară românească produce în prezent circa 125 000 de sortimente și modele de textile, jucării, articole de uz casnic și gospodăresc etc. Ceea ce caracterizează în general producția anului 1974 este folosirea în mai mare măsură a fibrelor chimice, a fibrelor texturate și filamentare, a pielii sintetice, folosirea unor materii prime ieftine, care înglobează un consum energetic mai redus.

Printre noutățile în industria textilă se pot aminti folosirea fibrelor poliesterice texturate și filamentare la cămăși, covoare cu modele în relief, stofe de mobilă, voaluri și crepuri etc.

160 DE MANIFESTĂRI ECONOMICE INTERNAȚIONALE

În acest an, România participă la peste 160 de manifestări economice internaționale, specializate pe ramuri ale industriilor moderne. Aproape un sfert din aceste prezențe sînt expoziții colective prilejuite de edițiile anuale ale tîrgurilor internaționale. Acestora li se adaugă și participările directe ale întreprinderilor românești de comerț exterior la expozițiile de specialitate. Pe lîngă participarea la tîrgurile de la Leipzig, Budapesta, Brno, Plovdiv, Frankfurt pe Main, Milano, Paris, Cairo unde prezența României a devenit tradițională, produse românești vor fi expuse pentru prima dată la tîrgurile de la Malmo, Dakar, Chicago și Dacca. Totodată se va continua organizarea unor expoziții naționale reprezentative la Pekin și Dacca.

La fiecare din aceste manifestări vor fi prezentate multe din produsele noi sau modernizate realizate de industria românească.

STRUNGURI DE ÎNALTĂ TEHNICITATE

La întreprinderea SARO din Tîrgoviște se realizează pentru prima dată strunguri destinate confecționării inelelor pentru rulmenți, care vor echipa noua fabrică din Alexandria. Tot aici au fost introduse în producție de serie strungurile mari paralele cu diametru de peste 600 mm.

Impresiile unui prieten

După cum am mai relatat, de curînd obștea noastră a fost vizitată de dl. Meir Wagner, publicist din Elveția, corespondent al ziarului israelian „Hatzofe" și al ziarului „Unzer Weg" din Paris. Nutrind simțăminte de prețuire, prietenie și stimă față de România și față de obștea noastră, oaspetele a folosit din plin timpul pentru a cunoaște cît mai multe aspecte din activitatea noastră. A vizitat lăcașuri de rugăciune și așezăminte de cultură din Capitală, s-a deplasat la comunitățile din Bucovina și Transilvania, adunînd, după cîte se poate vedea, un material bogat și variat. Parte din impresiile sale de călătorie au apărut pînă acum în revista „Israelitisches Wochenblat" din Zürich, în ziarul „Unzer Weg" din Paris și în ziarul „Hatzofe" din Tel Aviv. Acum, revista „Judische Rundschau" din Basel a publicat pe o pagină întreagă un reportaj al d-sale, intitulat „Evreii români, o generație după al doilea război mondial". Textul este însoțit de fotografii înfățișînd diferite aspecte din viața obștei noastre.

Din capul locului, autorul scoate în evidență libertatea de care se bucură evreii din România de a-și păstra tradițiile religioase și culturale. Iată cum se exprimă d-sa: **„Legile României acordă fiecărui cetățean, indiferent de religie, rasă sau naționalitate, aceleași drepturi. Și evreii se bucură de această egalitate în drepturi, ei nu sînt victimele vreunei discriminări".**

Se subliniază faptul că Federația este o instituție recunoscută de stat și că sub îndrumarea șef-rabinului dr. Rosen ea desfășoară o bogată activitate religioasă, culturală, socială etc.

Observator atent, ziaristul nu omite să sublinieze bunele relații ce domnesc între toate cultele din România: **„Obștea evreiască menține bune relații atît cu biserica ortodoxă, cît și cu celelalte biserici din țară. Astfel, cu ocazia sărbătoririi împlinirii a 60 de ani de către rabinul Rosen, patriarhul Justinian al Bisericii Române Ortodoxe a participat, împreună cu ceilalți conducători de culte, la festivitățile de la Templul coral din București".**

Un spațiu amplu e rezervat comunității din București. Sînt trecute în revistă realizările acestei comunități, cea mai mare din țară. Autorul amintește de cele 16 sinagogi ale obștei, de baia rituală, de cercul de studii talmudice, de cursurile de Talmud Tora, de cor, într-un cuvînt, cum se exprimă d-sa: **„există aici toate instituțiile tradiționale evreiești".** Ziaristul notează că la București activează de 25 de ani unicul teatru evreiesc de stat din lume.

Cu deosebire impresionat a fost oaspetele de activitatea de asistență socială a Federației. **„Marele număr de bătrîni** — scrie d-sa — **ca și procentul ridicat de văduve și orfani rămași de pe urma terorii regimului fascist din timpul războiului, pune obștei serioase probleme sociale. Conducătorii și-au asumat sarcina creării unui cadru în care să se aibă grijă de toți acești oameni. Pentru acest scop a luat ființă în cadrul comunității o secție specială. Timp de mulți ani, Federația a dus cu mijloace proprii activitatea de asistență socială. În ultimii ani, ea se desfășoară cu sprijinul Joint-ului. Circa 7 000 de persoane primesc lunar ajutor bănesc. De șase ori pe an, de regulă de sărbători, acești oameni, împreună cu alți 4 000, primesc ajutor suplimentar sub formă de alimente. În preajma iernii li se pun la dispoziție mijloace pentru a-și putea cumpăra combustibil, haine și încălțăminte. De exemplu, în toamna anului 1972 s-au împărțit haine la 10 000 de persoane".**

În continuare este descrisă activitatea de asistență medicală, restaurantul ritual din București (unde iau zilnic masa 800 de persoane) și din celelalte 9 orașe, căminele de bătrîni etc.

Fotografiile înfățișează Templul coral din București, un aspect de la sărbătoarea de Hanuka, în care se văd tinerii membri ai corului interpretînd cîntece tradiționale și, în fine, o imagine din timpul unei slujbe oficiate de șef-rabinul dr. Rosen.

Concluzia cu care autorul își încheie relatarea este că: **„evreii din România au pe deplin posibilitatea de a trăi respectînd tradițiile și valorile spirituale iudaice".**

Figuri sefarde

Juan Luis Vives

Despre Juan Luis Vives, umanistul și filozoful spaniol (1492—1540), precursor al psihologiei moderne, se știa că este un gînditor original și profund — un descendent al unei familii de evrei convertiți. Se știa, de asemenea, că unul din strămoșii săi, medicul Abraham Aben Vives, a fost un personaj de seamă al comunității evreiești din Valencia, din secolul al XIII-lea.

Noi amănunte despre biografia lui Vives au ieșit la iveală în urma studierii arhivelor Inchiziției.

În decembrie 1487, o fată de 14 ani se prezintă în fața Tribunalului inchizițional din Valencia întovărășită de părinții ei Jaume March și Isabel Almanara, recunoscînd „delictul împotriva credinței". 4 ani mai tîrziu, ea admite că ține postul de Iom Kipur. Evident că Inchiziția nu a rămas indiferentă la aceste „mărturisiri". Într-adevăr, în anul 1491, aceeași tînără fată abjura în mod public de la practicile iudaice și renunța la riturile mozaice. Puțin mai tîrziu se căsătorește cu Luis Vives Valeriola, negustor de stofe, născut în 1463, și el fiu de evrei convertiți, care mențineau în ascuns practicile iudaice. În luna mai 1520 un oarecare Luis Salvador, declara în fața Inchiziției, în calitate de martor, că surprinsese familia Vives practicînd ritualul iudaic împreună cu încă trei rude de-ale lor. Cum Luis Vives Valeriola continua să practice în ascuns iudaismul, a fost judecat din nou confiscîndu-i-se bunurile. Puțin mai tîrziu (1526) va fi ars pe rug pentru aceeași vină. În ce o privește pe Blanca March, se știe că a murit de ciumă cînd fiul ei avea 15 ani, fiind înmormîntată în Alcira. Condamnată postum de către Sfîntul Oficiu, rămășițele ei au fost dezgropate și arse.

Juan Luis Vives se căsătorește la Bruxelles cu Margarita Valdaura, fiica lui Bernardo și a Clarei Sirvent, ambii evrei convertiți, de asemenea victime ale Inchiziției.

Filozoful a peregrinat prin multe țări, frecventînd rînd pe rînd universitățile din Paris, Bruxelles, Louvain (unde s-a împrietenit cu Erasmus și a fost preceptorul lui Wilhelm de Croy), apoi cele din Anglia (unde a fost preceptorul Mariei Tudor).

A fost unul din umaniștii epocii sale, filozofia sa cu rădăcini aristotelice fundamentînd criticismul său renascentist. Biografia sa a fost marcată de acea „neînțelegere odioasă" pe care Sfîntul Oficiu o manifesta împotriva familiei sale. Referindu-se la nenorocirile sale filozoful scria: „Soarta (adică Inchiziția) continuă să fie egală și credincioasă sie însăși, împotriva tatălui meu, împotriva tuturor celor ai mei și chiar împotriva mea".

Astăzi cercetătorii culturii spaniole îl consideră în mod unanim un bărbat extraordinar care, așa cum dorea Goethe, „ajunge la infinit deoarece știe să se concentreze cu umilință asupra propriului său finit". Dovadă, locul de frunte pe care îl ocupă în cultura spaniolă.

ESDRA ALHASID

Acum 90 de ani...

(1—15 martie 1884)

● *DIN INIȚIATIVA tinerilor Iosef Landes, Jacques Leibovici, Moritz Edelstein etc., la Iași s-a înființat o Societate filarmonică.* „Societarii și-au propus de a-și **însuși teo**retica și practica pe instrumentele de violină, flaut, clarinetă, clavecin și canto".

● *„TIMPUL" publică următoarea știre:* „Onor. Eforie a instrucțiunei a dat un banchet splendid d-lor profesori din gimnaziu și d-lor institutori normali. Eforia fiind întotdeuna condusă de principiile de egalitate și de toleranță, care au caracterizat toate actele ei lăudabile, au fost invitați și institutorii școalei israelite la acest banchet, la care era de față și d. ministru de Culte".

● *SUB TITLUL (în idiș, cu caractere ebraice) „Ocaziune rară pentru Pessah", gazeta „Fraternitatea" din 5 martie 1884 publică anunțul:* „Administrației masei marii fabrici falite de argint anglo-britanice" *care oferă, special pentru innoirea tacîmurilor cu prilejul Paștelui, 61 piese, între care pahare, tăvi, etc. și* „două sfeșnice de salon, pline de efect", *cu 18 franci în loc de 70,* „cu ramburs la vapoarele austriace dunărene" *și cu o garanție în scris că lucrurile vor rămîne albe timp de 10 ani.*

● *D. EDUARD BERNSTEIN, arendașul fabricii Cruciurească, a binevoit a oferi 40 exemplare cărți de învățătură școalei din comuna Racoviță-de-Sus, județul Muscel, spre a se împărți școlarilor fără mijloace. Ministerul mulțumește d-lui Bernstein pentru această ofrandă pe care o face an de an.*

● *LA TURNU SEVERIN a luat ființă o* „societate de dame" *sub numele de* „Deutsch-Israelitischer Frauen-Verein" *cu scopul de* „a crește copile orfane lipsite de mijloace, de a procura zestre pentru fete sărmane, orfane, ajunse în vîrstă, precum și de a îngriji iarna pentru lemne și la Paște pentru mațot, văduvelor sărmane".

Și evreicele „spaniole" din T. Severin au o societate „al cărei scop este de a veni în ajutorul femeilor văduve și rămase fără de mijloace, precum și de a mărita fete orfane".

De reținut că societatea evreicelor „spaniole" se ocupă de multe evreice „germane"; iar societatea evreicelor „germane" își face o cinste din a ajuta și sărmanele „spaniole"!

● *O CORESPONDENȚĂ din Brăila arată că acolo există 5 societăți evreiești pentru întreținerea de* **școli și pentru ajutorarea săracilor:**

Societatea „Zion" care întreține o școală și o școală model, într-un local „un adevărat palat" oferit de „generoșii A. și M. Schwarzmann".

„Societatea doamnelor israelite" care subvenționează femei sărace și familii scăpătate. „Iarna aceasta, cînd gerul era cumplit, multe familii sărace aveau foc în sobă, căldură în casă, căci au primit lemne din partea acestei nobile societăți" *cu un comitet compus din* „stimabilele doamne" *Schwarzmann, Löbel, Silberstein, Freud și Hugo.*

Societatea filantropică „Libanon" care se susține din baluri și din reprezentațiuni teatrale.

„B'not Zion" e tot o societate de doamne.

„Caritatea" este noua denumire a vechei societăți „A.B.I.", transformată în societate filantropică, „avînd în vederea anotimpul în care ne aflăm, spre a veni în ajutorul săracilor de care din nefericire orașul nostru are destui precum și pentru ajutorarea fetelor fără zestre din care iarăși nu ducem lipsă".

● *„FRATERNITATEA" publică o corespondență din Piatra, despre școala israelito-română. A fost înființată de societatea locală „Zion" și are deocamdată două clase: I-a, cu 21 copii și a II-a, cu 17 copii. Obiectele ce se predau sînt: româna („după programa ministerială"), ebraica și scrierea jargon. Școala e condusă de un comitet anume, în frunte cu Moise Iuster, B. Samsony (fostul ei dirigent) și Israel Mendelsohn. Profesorii își îndeplinesc misiunea cu conștiinciozitate, copiii fac progrese simțitoare.* „O recomandăm cu tot dinadinsul cititorilor noștri".

● *MEDALIA DE RĂZBOI s-a acordat (cu tardivitate) doamnei Anna Ergas, pentru meritele ce și-a cîștigat ca președintă a comitetului doamnelor din Ploiești, în ajutorarea răniților în timpul războiului* **Independenței.**

● *A ÎNCEPUT să apară din nou „La Concorde", ziar redactat la Pesta în franceză și germană, de cunoscutul publicist Carmellin, fostul redactor al lui „L'Écho Danubien" din București. Primul număr conține și impresii din România, care e lăudată că a progresat în toate privințele, că bucureștii și oamenii săi* „par schimbați în totul și în toate". *Și evreii s-au cultivat și civilizat, autorul articolului pomenește chiar de doi tineri cu care a făcut cunoștință la București, doi eruditi, Dr. E. Schwarzfeld și Dr. M. Gaster.*

„Recomandăm acest ziar tuturora, ca un ziar scris cu multă pătrundere și eleganță".

● *AFLĂM că simpaticul nostru farmacist d-nu H. Hussar s-a oferit a da totdeauna medicamente gratis suferinzilor de la Azilul pentru bătrîni, Elisabetheu.*

● *O MULȚIME de societăți se înființară în București, de la 1870 încoace. Înființate cu entuziasm, ele produseră oarecare roade, pînă cînd din cauza lîncezirii membrilor, societățile își slăbiră puterile, își reduseră activitatea și fură silite a se desființa. Ceea ce a fost de folos, căci din rămășițele lor (materiale și umane) se constituiră alte societăți care și ele avură epoca lor de glorie (dar și de decădere).*

Între asociațiile nu de mult desființate merită a fi citată „în primul rang" *societatea „Sinai" care a făcut multe acte filantropice. Acum, cea mai mare parte din membri au iscălit o hîrtie prin care își exprimă dorința ca banii rămași să fie oferiți Elisabetheului, după cum a făcut și repauzata societate „Ariel".*

Societățile de emigrare desființate, n-au hotărît încă ce să facă cu banii rămași, deși membrii lor s-au împrăștiat prin diferite alte societăți, spre a le întrema.

● *O CORESPONDENȚĂ din Bîrlad (în gazeta „Fraternitatea") ceartă* **societatea domnișoarelor bîrlădene** *„Benoth Zion" (care are scopul de a îmbrăca băieți orfani) că păzește de un timp o adîncă tăcere, încît se poate crede că este desființată. Nu a găsit de cuviință în carnavalul anului curent să ia inițiativa pentru darea unui bal sau a unei reprezentațiuni teatrale, cum a făcut în anul espirat, ca să poată din nou ajuta nevoiașii. Se face un apel ca măcar acum, în apropierea Paștelui, să ia din nou inițiativa,* „ca să poată îndulci inimile nenorociților orfani".

● *SOCIETATEA fraternă filantropică din Tecuci a dat un bal în folosul săracilor.* „Cu toate că pînă ce a putut ajunge la o asemenea sfîntă întreprindere", *multe obstacole a întîmpinat în calea ei, mulți s-au opus, chiar și președintele societății; totuși mai mulți membri (Iancu Davidescu, Zeilig Edelstein, Iosef Herscovici, Iuliu Caufman și Avram Greif)* „fiind animați de amorul fraternă", *încurajați de către onor. domn Tache Anastasiu prefectul districtului și de către d-nii Iancu și Alecu Anastasiu care au avut bună-voința a oferi salonul D-lor gratis.* „balul a oferit o petrecere foarte plăcută și animată" și *a produs, netto, 610 lei care s-au împărțit la cei în lipsă, fără vreo excepțiune.*

CARNET

MUZICANȚII

Viori de altădată, ce n-aș da să vă aud din nou cîntul! În viața tîrgului, voi erați sărbătoarea, așa cum brutarul era pîinea cea zilnic trebuitoare. Locul vostru în ierarhia socială era dintre cele mai modeste, căci rigorile traiului oamenilor nevoiași lăsau spațiu puțin bucuriei, cîntecului. De aceea, înaintea voastră și cu precădere veneau nu numai negustorii, ci și brutarii, cojocarii, zidarii, chiar și cărăușii. Fiecare dintre aceștia își avea locul bine determinat, utilitatea evidentă și indiscutabilă, iar drept corolar pîinea zilnică mai mult sau mai puțin asigurată. Voi, însă, viori și flaut și contrabas, v-ați asumat un destin aparte. Nebăgați în seamă în cele șase zile ale săptămînii, utilitatea voastră era indisolubil legată de sărbătoare, de bucurie, cu alte cuvinte starea voastră era de excepție. De aceea, pe lîngă meseria de muzicant, dobîndită prin vocație, aproape fiecare dintre voi avea și o a doua îndeletnicire, infinit mai prozaică și mai străină firii sale, în schimb, ca să spunem așa, întrucîtva mai rentabilă: calfă de căciular, sacagiu sau înlocuitor pe capră al cîte unui birjar țintuit pe un pat de spital...

Nu, violonistul din tîrgul copilăriei nu prea semăna cu cel de pe pînzele lui Chagall. Violonistul meu nu avea pe frunte pecetea geniului, fața lui nu avea culoarea vîlvătaielor și, mai ales, nu plutea peste acoperișuri, ci ca și ceilalți tîrgoveți, își croia drum prin ulițele iarna troienite, toamna și primăvara transformate în fluvii de noroi, vara înecate în colb. Sau poate plutea, dar noi, oameni de rînd, nu băgam de seamă...

Fapt este că voi erați cîntecul, ceasul de bucurie al tîrgului, altminteri copleșiți de griji și necazuri. Necazuri și griji în legătură cu pîinea cea de fiecare zi, cu chiria și lemnele care nu știu cum se făcea că lipseau an de an în pragul iernii, cu copiii care aveau nevoie de atîtea. Toate acestea voi le cunoșteați foarte bine și nu din auzite. Dar vremea nu stă în loc și, în ciuda lipsurilor, copiii creșteau și se făceau mari. Așa sosea ziua mult visată a nunții și cu ea — ceasul vostru. Căci fără voi o nuntă în tîrg era de neconceput, așa cum de neconceput era primăvara fără Pesah sau toamna fără Simhat Tora.

Muzicanți ai tîrgului din trecut, viori, flaut, contrabas și tobă, cît de minunat era cîntecul vostru! Ce bine știați să redați emoția mamei și mîndria tatei, bucuria, alcătuită din emoție, sfială și speranță, a miresei! Acum, în acest ceas de împlinire, uitate erau necazurile și neliniștile, nopțile nedormite și grijile zestrei, trusoul — bietul, sărmanul trusou de fată săracă! și toate celelalte... Uitate erau toate, cîntecul vostru, viori, contrabas și tobă, le gonea din amintire și le făcea și mai uitate. Și tu, flaut, luai parte la înfăptuirea acestei minuni, tu, flaut, cel mai fermecat dintre flaute...

Era ceasul vostru de zenit, cînd glasul vostru se făcea auzit. Cei care în zilele obișnuite ale anului nu vă băgau în seamă acum vă ascultau cu admirație, nesaț și uimire... În capul mesei, cînstind cu prezența sa ospățul nupțial, rabinul asculta cu ochii închiși și cu gîndurile duse departe; mai încolo, nuntașii conteniseră vorba, vrăjiți de strune iar din ochii mamei miresei lacrimile curgeau liniștit, ca o ploaie de argint. Era revanșa voastră asupra celor care în zilele obișnuite ale anului aproape nu vă băgau în seamă.

Dar, cum spuneam, în viața tîrgului sărbătoarea era rară, o stare de excepție. Purim, alt prilej pentru voi de afirmare, era o singură zi pe an iar nunțile — cîte nunți aveau loc în decurs de un an într-un biet tîrg uitat de lume? Așa încît vraja ținea doar o clipă, după care voi, muzicanții, puneați vioara în cui și vă întorceați la îndeletnicirile prozaice. În așteptarea viitorului Purim și a unei viitoare nunți, flautistul se întorcea la meșterul căciular, contrabasistul la saca iar violonistul se urca nu pe acoperiș, ci pe capra birjei. Oricum, de acolo cerul era mai aproape și bucata de pîine ceva mai sigură...

Fiecare tîrg își avea capelia sa, în orașele mai mari numărul lor era mai mare. La Iași, de pildă, în anul 1835 exista chiar o breaslă a lăutarilor evrei, starostele ei fiind un anumeIțic Țambalagiu, despre care fac pomenire cronicile timpului. Tot acolo ființa o sinagogă a lăutarilor. Cum o fi fost o slujbă de Șabat sau de sărbătoare în acest sfînt lăcaș, cum va fi fost glasul cantorului și corul credincioșilor ce-l acompaniau putem doar să ne închipuim. Sau poate nu putem...

Așa au trecut anii și vremurile peste tîrgul tradițional. Pe nesimțite, copiii creșteau, fetele deveneau mirese și ceasul muzicanților sosea, apoi tinerele mame creșteau la rîndul lor copii, ce aveau să devină într-o zi mire și mireasă. Între timp, cîte o vioară sau un flaut își încheia cîntul, fiind dus, aproape neobservat, așa cum trăise, la locul de veci. Un altul îi lua locul în capelie, căci chiar dacă nu în aceeași măsură ca pîinea, cîntecul era și el trebuitor tîrgului.

A venit războiul, cu cortegiul său de suferință și neomenie. Cînd bărbații tîrgului au luat drumul detașamentelor de muncă forțată, muzicanții au urcat în vagoane cu vioara, flautul și contrabasul. Acolo, în clipele rare de răgaz, la un ceas al înserării, ei cîntau pentru ceilalți. Cîntece de nuntă, de dor și de nădejde, ceas de tristă bucurie dăruită celor lipsiți aproape de toate.

Apoi furtuna s-a potolit, viața a intrat pe alt făgaș, larg, iar umiliții și ofensații de ieri au căpătat rosturi noi. Cîntecul viorii, al flautului, al acordeonului a trecut, în multe cazuri, granițele înguste ale tîrgului, căpătînd admirație și notorietate, chiar dacă nu a unui Menuhim sau Oistrah. Iar acei care și-au isprăvit cîntecul înainte, acei care au trecut tărîmul liniștii depline, își dorm somnul lin și împăcați, alături de cei cărora le-au dăruit ceasuri de bucurie și desfătare curată în viață. Acum, în ceasul judecății din urmă, ei au aflat, desigur, că locul lor în tîrg nu a fost chiar atît de puțin și neînsemnat, că darul lor făcut oamenilor nu a fost mai prejos decît, să spunem, al brutarului, căciularului sau oricărui alt făurar de bunuri materiale.

VICTOR RUSU

Adunările generale ale comunităților

DEVA

La adunarea de la Deva, pe lîngă enoriașii din oraș, au luat parte și delegați ai obștilor de la Hunedoara, Hațeg, Orăștie și Ilia. Comitetul de conducere al F.C.E. a fost reprezentat de d-nii *Emil Sechter*, secretar general și prim-rabin dr. *Ernest Neumann*, prim-rabinul comunității evreilor din Timișoara.

Dl. *Zoltan Farkaș*, președintele comunității din Deva, deschide adunarea, adresînd un cuvînt de bun venit celor prezenți. Darea de seamă a conducerii a fost prezentată de d. *Alexandru Lowy*.

Și aici enoriașii sînt aproape de comunitate, plătind regulat contribuția și abonamentul la revistă. Sinagoga funcționează, de curînd fiind renovată în interior. A fost, de asemenea, reparat abatorul de păsări, construit un gard în jurul cimitirului, fondurile respective fiind puse la dispoziție de Federație. Un număr de 23 de enoriași de la Deva, 5 de la Hunedoara, 3 de la Orăștie și alți 3 de la Ilia sînt asistați ai Federației, primind ajutoare bănești, în alimente și îmbrăcăminte, după caz.

Dl. *Samuilă Frolich* a prezentat o informare despre activitatea obștei din Orăștie, formată din 29 de enoriași. Și aici sinagoga e în funcțiune, oficiant fiind d. Samoilă Strohl. În fiecare săptămînă d. haham Moise Glantz din Oradea vine în localitate pentru tăierea rituală. Cimitirul mozaic a fost împrejmuit, pietrele vechi consolidate, sumele necesare fiind puse la dispoziție de Federație.

Dl. *Emil Sechter* și d. dr. *Ernest Neumann* au înfățișat adunării principalele aspecte ale activității Federației.

La discuții au luat parte: Erdos Tomaier, Zelma Preisig, Sigismund Farkas, Mante Tauber, Lida Schwartz și Mauritiu Rubinstein din Deva; Desideriu Reiss, Rudolf Schling și Iosef Mozes din Hunedoara; Serena Klein din Ilia și Samoil Frolich din Orăștie.

În noul comitet al comunității din Deva au fost propuși d-nii: Zoltan Farkas, Alexandru Lowy și Emeric Rosenbaum. În fruntea obștilor afiliate au fost aleși: Iosef Mozes (Hunedoara), Herman Farkas (Ilia) și Samoil Frolich (Orăștie).

ALBA IULIA

Cronicile atestă că în acest oraș a fost constituită una din primele comunități evreiești din Transilvania. Sinagoga Veche, și azi în funcțiune, împlinește anul viitor 150 de ani de la construire. Această bogată tradiție este vie în conștiința obștei și a membrilor săi. Lucrul a reieșit în mod concret din darea de seamă prezentată de d. *Alexandru Osias*.

Grăitor pentru atașamentul enoriașilor față de comunitate este desigur, faptul că toți își plătesc regulat contribuția, sînt abonați și citesc cu interes revista noastră.

În cadrul comunității funcționează un curs de Talmud Tora unde cei mai tineri dobîndesc cunoștințele trebuitoare. Săptămînal d. haham Glantz din Oradea vine pentru tăierea rituală de păsări, carnea de vită fiind de asemenea asigurată.

Un număr de 39 enoriași bătrîni sau bolnavi se bucură de asistența Federației.

Reprezentanții comitetului de conducere al F.C.E., d-nii *Emil Sechter* și prim-rabin dr. *Ernest Neumann* s-au ocupat, în cuvîntul rostit, de diferite aspecte ale activității Federației.

Pe marginea materialelor prezentate au luat cuvîntul: Eugen Tessler (Aiud), Alice Weinberg, Ignat Scher, Eleonora Grund, Heinrich Klein, Israel Weinberg, Iuliana Nussbaum, Estera Abraham, Elisabeta Ionas, Iancu Cohn, Serena Weiss, Andrei Almași, Natan Katz și Alexandru Osias.

În noul comitet al comunității din Alba Iulia au fost propuși d-nii: Mendel Leib, președinte; Herman Fischer, Mauritiu David și Sigmund Ioszef, consilieri.

La adunare au luat parte și reprezentanți ai obștilor din orașele Blaj și Aiud. La conducerea comunității din Aiud au fost aleși d-nii: Iosef Tessler, Ludovic Simon și Sigismund Sandor iar în cea din Blaj d-nii: Sigismund Rosenstein și Iosif Farkas.

Participanții la adunările generale au adresat cîte o telegramă omagială Eminențe Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen, conducătorul cultului mozaic din România.

O ACTIVITATE BINECUVÎNTATĂ

(Urmare din pag. I-a)

firmația d-sale: *„Exemplul României dovedește pe deplin că existența unei comunități evreiești în condițiile socialismului este pe deplin posibilă"*. Publicînd la loc de frunte această declarație, „The Flint Journal" din statul Michigan, ca și celelalte organe de presă, a scris că *„În politica externă România afirmă dreptul fiecărui stat la independență și suveranitate, ca și dreptul de a-și alege singur propria cale de dezvoltare economică și socială"*.

MESAJUL CĂTRE EVREII AMERICANI

Ziarele au reprodus mesajul pe care d. Șef rabin I-a adresat coreligionarilor din America: *„În numele evreilor din România țin să exprim adîncă recunoștință pentru marele ajutor pe care îl acordați supraviețuitorilor de la Auschwitz. Dv. ne acordați nu numai un ajutor material, ci și sentimentul că nu sîntem izolați, ne dați simțămîntul frăției și al solidarității evreiești. Exprimăm mulțumirile noastre deosebite evreilor din New York, unde se află cea mai mare comunitate din tot cursul celor două mii de ani de răspîndire, pentru minunatul lor ajutor pe care-l acordă poporului din Israel și din întreaga lume. Este încurajator să constați că în schimbul ajutorului material, evreii din America primesc ceva la fel de valoros — energia vieții spirituale evreiești. Primind de la Dv. mijloacele existenței fizice, noi vă dăm mijloacele existenței spirituale"*.

DE LA MOȘE PÎNĂ LA MOȘE

Vom încheia această sumară revistă a presei printr-o imagine pe care am găsit-o în articolul publicat de d. Robert A. Cohn în „The Chronicle Rewiew": *„De la Moșe și pînă la Moșe nu este altul ca Moșe... Această expresie cunoscută în viața evreiască îl plasează pe Maimonide la nivelul conducătorului ieșirii din Mițraim. Cei aproape 100.000 de evrei din România pot adăuga încă un Moșe: pe Șef rabinul lor, dr. Moses Rosen"*.

Această imagine a confratelui de la „The Chronicle Rewiew" este concludentă pentru impresia pe care a făcut-o în America conducătorul spiritual al obștei noastre.

DECESE

În perioada 11—25 februarie a.c. în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Merdler Rebeca (94 ani) Calea Moșilor, 131; Tendler Hugo (88) str. Nițu Vasile; Simion Simion (59) B-d. Ana Ipătescu, 17; Feldman Sosia Perla (90) Eforiei 2; Blum Roza (81) Gh. Juțeț 2; Strul Roza (88) Calea Victoriei 100; Zwiebel Paulina (65) Barbu Delavrancea 17; Hascal Marcu (74) Olari 6; Loebl Janne Charlotte Luiza (82) Negru Vodă 3; Blatt Mauriciu (91) Dr. Felix 14; Holder Isac Beer (75) Mihai Bravu 53; Pincas Sofia (92) Calea Griviței 45; Jac G. Cohn-Călin (59) B-dul Dimitrov 140; Toivi Melta Riva (67) B-dul Dimitrov 12; Nadler Ester (72) Codrul Neamțului 66; Pernis Abram (73) Calea Rahovei 91.

ISAC HOLDER

În ziua de 13 februarie a.c. a încetat din viață Isac Holder, membru stimat al obștei din București.

Născut la Iași, în anul 1899, după terminarea studiilor, s-a stabilit la Buzău, unde timp de aproape trei decenii a împlinit funcția de profesor, apoi de director al școlii comunității din acel oraș. Concomitent cu munca didactică, a desfășurat și susținută activitate publicistică, în presa vremii.

În ultimii ani, Isac Holder a fost un colaborator apropiat al revistei noastre, unde — în ciuda vîrstei — a continuat să muncească cu elan tineresc.

A fost un om bun, modest, dornic mereu să fie folositor semenilor, obștei. Prin calitățile sale și-a cîștigat dragostea și stima celor ce l-au cunoscut.

„Peste tot ați lăsat o impresie adîncă"

Scrisoarea adresată de președintele lui „United Jewish Appeal"

Revenit acasă după vizita pe care a întreprins-o în S.U.A. Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a primit următoarea scrisoare din partea d-lui Paul Zuckerman, președintele organizației United Jewish Appeal:

Dragă domnule Șef rabin,

Nu știu cum să încep să vă mulțumesc pentru tot ce ați făcut pentru United Jewish Appeal și pentru evreii de pretutindeni în cursul recentei Dv. vizite, împreună cu d-na Rosen, în Statele Unite.

Am știut de mult ce om talentat și capabil și ce bun evreu sînteți; ați dovedit din nou acest lucru în cîteva din orașele noastre mai importante pe care le-ați vizitat. Peste tot unde ați fost, ați lăsat o impresie adîncă. Ea va continua să influențeze campaniile de colectare de fonduri pe care le organizează United Jewish Appeal în comunități.

Vă felicit pentru aceasta precum și pentru expozeurile pe care le-ați făcut, pentru interviurile acordate presei americane. De asemenea, vă rog transmiteți d-nei Rosen prețuirea mea pentru faptul că v-a însoțit în această călătorie și pentru expunerea inspirată pe care a făcut-o la Pittsburg.

Cu cele mai calde urări și salutări,
al D-voastră,
PAUL ZUCKERMAN

Scrisoarea conducerii lui „Antidifamation League"

Stimate domnule Șef. rabin.

În numele tuturor acelora care au participat la prînzul ce l-am dat în cinstea Dv. la 30 ianuarie a.c. că mulțumesc călduros pentru strălucitul Dv. discurs și pentru timpul Dv. prețios ce ni l-ați consacrat.

Am fost cu toții adînc impresionați de elocvența, umorul fin și frumoasele idei ce v-au călăuzit. Sîntem siguri că vizite ca cele ale Dv. vor ajuta la cimentarea legăturilor în creștere între Statele Unite și România și mai cu seamă vor fi o contribuție majoră la bunăstarea comunității evreiești din România.

Fie ca munca Dv. să fie în continuare binecuvîntată și rodnică. Așteptăm cu bucurie viitoarea Dv. vizită la noi.

Cu calde salutări de Șalom,

BENYAMIN EPSTEIN

Trista veselie de Purim

(Urmare din pag. I-a)

realitățile, numai privind superficial acțiunea scenică a cărții Esterei, fără a căuta să pătrundem în culisele ei, putem să ne bucurăm de această prăznuire. Dacă numele de Purim se trage de la termenul פור care amintește de zarurile ce urmau să decidă viața unui întreg popor cu ocazia unei sinistre tragedii la sorți, el se trage totodată și de la termenul פורה שו של שכחה care e utilizat și pentru spiritul uitării. Numai adormindu-ne memoria, numai aruncînd vălul uitării asupra împrejurărilor obiective care au generat nenorocirea în care era să fim zvîrliți, izbutim să ridicăm Purimul la rangul de sărbătoare.

Atîta timp cît credem în ארור המן „blestemat fie Haman" și atribuim pierzania ce ne pîndea unui singur om, fie el și un ticălos ca sistemul tiranic ce a putut aduce la suprafață un astfel de exponent al genocidului; cîtă vreme ne legănăm în înșelătoarea iluzie a lui ברוך מרדכי „binecuvîntat fie Mordehai" și considerăm că un singur om, fie el înzestrat cu marile calități morale ale unchiului Esterei, poate aduce miracolul izbăvirii; cît timp nu sîntem conștienți de datoria luptei pentru smulgerea rădăcinilor răului, pentru clădirea unei orînduiri în care să nu se mai poată ivi criminali ai colectivităților ca Haman și în care viața colectivității să nu mai depindă de salvatori întîmplători ca Mordehai, înseamnă că împlinim לבסומי בפוריא o festivitate fictivă, rod al cufundării într-o primejdioasă letargie morală.

★

Cartea Esterei e precedată de lectura fragmentului biblic זכור „Amintește-ți", care constituie un permanent memento adresat generațiilor viitorului, un memento care sfîșie perdeaua de iluzii și ne arată sursa reală a tuturor suferințelor trecutului. Fără acest preludiu recitat în Șabatul dinainte de Purim, nu putem înțelege sensul istoric al meghilei.

Au scrutat învățații zările viitorului. Clarviziunea lor a străpuns negura vremurilor. Ei au zărit popoare înlănțuite, a căror vlagă era stoarsă de către diverși ahasveroși, simbolici înfățișători ai oprimării omului de către om. Au văzut un nesfîrșit cortegiu de mucenici însingerați, מנער ועד זקן, טף ונשים „tineri și bătrîni, copii și femei" căzuți victime ale hamanilor ațîțători ai vîlvătaielor războiului. Au plecat urechea la vaietele atîtor generații de martiri cărora nu le-a fost dat să trăiască minunea din ultima clipă, cărora nu le-a apărut niciun „binecuvîntat Mordehai" și care au sorbit pînă la fund din otrăvita cupă a martiriului. Ei au înțeles că atîta timp cît oropsiții veacurilor nu-și vor fi dat seama că viitorul lor nu mai trebuie să fie scos la mezat de către o pătură subțire de asupritori, că viețile lor nu mai trebuie să fie negociate în hamanici ducați la bursa la care aurul este cîntărit cu echivalentul său în sînge, sărbătorile vor fi lipsite de rost, iar cronicile ce li se vor pune în mînă nu vor fi altceva decît o denaturare voită a adevărului istoric.

Înțelepții care au pătruns pînă în cele mai tainice cute ale concepției religiei noastre despre lume și au simțit-o adînc împletită cu o eternă chemare către dreptatea menită să fie izbăvitoarea omenirii din calvar, s-au hotărît deci să scrie o carte al cărei rost avea să fie un avertisment și o chemare. Un avertisment prin narațiunea crudă a întîmplărilor, prin expunerea fără menajamente și fără idealizări a unuia din numeroasele capitole din istoria poporului nostru, un capitol scris cu lacrimi și care, numai grație unui concurs de împrejurări n-a fost scris, ca atîtea altele care i-au urmat, și cu sînge. O chemare, prin autocaracterizarea pe care au dat-o acestei cărți, în versetele finale: דברי שלום ואמת „cuvîntul păcii și al adevărului" — astfel își denumesc autorii cărții Esterei propria lor operă. În aceste două cuvinte, pace și adevăr, se află cheia deosebitei importanțe ce a căpătat această carte, care glăsuiește despre o epocă în care nici pacea și nici adevărul n-au existat. Numai prin războaie și vărsări de sînge, amalekii tuturor perioadelor istorice și-au putut menține dominația. Numai la adăpostul minciunii, hamanii istoriei, indiferent ce haină au îmbrăcat sau ce nume și-au împrumutat, au reușit să înșele noroadele și să le slăbească voința de a-și sfărîma cătușele robiei.

Adevărul și pacea au fost și au rămas buni și nedespărțiți prieteni. Unul fără celălalt nu și-au putut menține, niciodată existența. Încă de la început, din momentul creării omului — ne povestește folclorul midrașic — ei au fost aceia care și-au exprimat îngrijorarea că întreaga creațiune este amenințată dacă omul, menit a fi coroana ei, nu va lepăda de pe sine zdrențele urii fratricide și ale neadevărului. Ori de cîte ori „minciuna ședea cu regele la masă", fie că pe rege îl chema Ahașveroș, sau altfel, rîurile de sînge ale războaielor au inundat tot ce a clădit energia umană. Întotdeauna cînd s-au rupt zăgazurile patimilor josnice și cînd războaie calde sau reci au fost organizate în cabinetele anticului Sușan sau în modernele cetăți ale lui Mamon, întotdeauna în aceste perioade a înflorit buruiana blestemată a minciunii. Nici o pace bazată pe minciună n-a putut să fie trainică, după cum niciodată adevărul n-a putut să învingă, atîta timp cît popoarele erau mînate pe cîmpurile de luptă, unele împotriva celorlalte.

Cartea Esterei și-a păstrat prospețimea și actualitatea pentru că dintre rîndurile ei auzim vocea crainicului ce cheamă omenirea la lupta cea nobilă pentru victoria păcii și adevărului. O citim an de an, cu evlavie și pioșenie, precedînd-o și încheînd-o cu invocarea numelui sfînt al Celui ce ne cîrmuiește destinele, pentru că spre Dînsul se îndreaptă ruga noastră de a ne însufla puteri sporite în munca și în lupta pentru promovarea acestor sacre idealuri. Împlinirea lor, pe care o nădăjduim apropiată, ne va face să trăim vremurile în care „hamanii blestemați" vor deveni recuzite demodate, aruncate la lada cu gunoi a istoriei. Atunci nu va mai fi nevoie de apariții ca un deus ex machina a unor „Mordehai binecuvîntați" care să ne salveze de la dezastre. Atunci orice amărăciune, orice amețeală înșelătoare va dispare din calendarul sărbătorilor noastre, căci se va împlini marea și adevărata bucurie spre care năzuim și pe care psalmistul o caracterizează cu minunatele cuvinte:

אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רינה

„Atunci gura ni se va umple de rîs și limba de cîntec".

Izbăvirea va veni...

Desfășurarea acțiunii din cartea Esterei capătă o nouă amploare în capitolul IV. Un element nou intervine. Pînă atunci au fost prezentate ambianța sărbătorească, ospețele, capriciile, jocurile extravagante de la palatul lui Ahașveroș precum și biografia celor două personaje evreiești — Mordehai și Ester.

Structura arhitectonică, psihologică, literară a cărții este cu adevărat exemplară. Fraza din capitolul patru în care rolul Esterei atinge punctul culminant, frază care are semnificația unui mesaj peste secole și care a însoțit poporul în tot cursul istoriei sale, este următoarea: „Nu te legăna în iluzia că tu personal vei fi cruțată de primejdie pentru că locuiești în palatul regal! Dacă vei păstra tăcerea în vremea asta, izbăvirea evreilor va veni din alt loc, iar tu și casa tatălui tău veți pieri. Și cine știe dacă n-ai devenit regină tocmai în vederea acestor împrejurări?".

Înainte de a analiza în amănunțime acest mesaj, trebuie să remarcăm că edictul regal de exterminare totală a evreilor fusese promulgat anterior. Aflînd această veste tragică, Mordehai își pusese vestmîntul de doliu și cenușă pe cap și ieșise să-și strige durerea pe străzile cetății.

Mordehai este cel ce o preevine pe Ester, devenită regină, despre complotul urzit de Haman, dar aceasta ezită să acționeze. Se teme. Mediul fastuos îi moleșește ființa, slăbește legăturile cu ai săi. Apelul lui Mordehai vine însă către ea de peste secole și urcă din ființa sa îndurerată:

„Nu te legăna în iluzia că tu, singura dintre evrei vei scăpa de primejdie. Expresia ebraică al t'dami vnafseh vrea să spună „a păstra tăcerea", adică a persista în inacțiune, a se închide în sine, a rămîne pasiv într-un moment în care atît individul cît și colectivitatea sînt amenințați. Sensul variază în funcție de interpretările în care se desfășoară acțiunea.

Nu evada în indiferență, nu îți liniști sufletul! Uneori, nenorocirea o și sosit, și credinciosul, chiar profetul este acoperit de valurile disperării. În loc să se ridice cu sfîntă mînie la distrugerea Ierusalimului profetul Iermiahu spune: „E lucru bun să aștepți în tăcere ajutorul Celui de Sus, să te așezi singur și să taci, atunci cînd Dumnezeu îți poruncește așa".

Îndemnînd-o pe Ester să nu rămînă impasibilă în fața iminentului dezastru, Mordehai încearcă să-l împiedice. Și Iermiahu a încercat să-l prevină. Dar poporul nu a dat ascultare chemării sale.

David folosește adesea în psalmii săi expresia „a tace", „a se liniști", „a se domoli" într-un sens pur personal, în dialogul său cu Dumnezeu: „Sufletul meu se domolește întru Domnul, căci el este speranța mea".

Să revenim la mesajul lui Mordehai către Ester. „Dacă persiști să rămîi surdă — pare el a-i spune — va fi cu atît mai rău pentru tine. Izbăvirea va veni din alt loc". În gura lui Mordehai, „izbăvirea" vrea să însemne sprijinul moral, spiritual, existența, supraviețuirea nu numai a unui singur individ, ci a întregului popor.

În Exod, capitolul VI, Dumnezeu spune: „Am să vă izbăvesc de robia lui Farao". Tot așa, Ezechiel, vorbind în numele Domnului, spune: „Vă voi elibera din toate locurile unde ați fost împrăștiați". Aceste citate, ca și nenumărate altele dovedesc că după concepția iudaică Dumnezeu însuși a participat, prin intermediul profeților, la izbăvirea poporului.

Expresia makom (locul) din amintita frază a lui Mordehai ne atrage atenția în mod deosebit. „Dacă persiști în indiferența ta, eliberarea ne va veni din alt loc". Unii comentatori ai Bibliei sînt de părere că makom înseamnă însuși Dumnezeu. Cel care se află în tot locul. Se știe că numele lui Dumnezeu nu apare în mod explicit în cartea Esterei. Potrivit acestor exegeți, el ar fi amintit doar sub denumirea de Makom, Locul. Fapt este că acest cuvînt, makom, apare în Biblie aproape întotdeauna înconjurat de o aură de mister.

Atunci cînd Iacob, ascultînd sfatul lui Rîfca, a părăsit Canaanul, fugind de teama fratelui său Esav, citim în Biblie „...și Iacob a ajuns în locul acela și în acel loc a luat cîteva pietre și le-a pus drept căpătîi". În acel loc (makom) a văzut în vis scara, întruchipînd capacitatea omului de a lega pămîntul cu cerul, deci cuvîntul are aici o semnificație profundă. Cînd din mijlocul tufișului în flăcări, Dumnezeu i-a poruncit lui Moșe să plece în Mițraim spre a elibera poporul, vocea o strigat: „Scoate-ți încălțările, căci locul (makom) pe care calci este sfînt!". Din nou Dumnezeu și locul se confundă, devin unul, mister și realitate totodată.

Cînd Mordehai folosește această expresie, se gîndește cu certitudine la locul de unde Dumnezeu vede, observă, scrutează, poruncește. Poate că dintr-o sfîntă teamă, Mordehai a evitat să folosească numele lui Dumnezeu într-un mesaj care trebuie să-i parvină Esterei pe o cale indirectă.

Ultima frază este și ea extrem de importantă: „Cine știe dacă nu ai ajuns pe tron datorită acestiu concurs de împrejurări?".

Trei fii ai lui Israel au pătruns în palate regale ale unor vechi civilizații. Primul este Iosif, devenit personalitate importantă în Mițraim. Deși trecuseră mulți ani, el nu și-a uitat nici originea, nici pe ai săi. Atunci cînd frații săi vin din țara Canaan să cumpere grîu din Mițraim, Iosif nu ezită să-și decline identitatea reală. Datorită funcției sale el a putut scăpa pe ai săi de la foametea care-i amenința și totodată să salveze țara de urgie.

Al doilea exemplu este Moșe. Salvat în mod miraculos de la moarte de către fiica lui Farao, el a crescut la palatul acestuia. Și deodată se ivește primejdia iar. Moșe se alătură alor săi. Același lucru s-a petrecut și cu Daniel, în palatul crudului învingător babilonian, Nabucadnețar.

Cu deosebită putere stăruie asupra imperativului clipei: de aceea a ajuns Ester la demnitatea de regină, spre a putea sesiza momentul prielnic, sensul lui ascuns, pentru a acționa. Ester trebuie așadar, să meargă pe urmele lui Iosif, Moșe și Daniel.

Și iată că Ester se trezește la realitate. Își dă seama că numai demnitatea o va ajuta să-și salveze obștea. Din somptuasa ei reședință regală ea instituie pentru evrei trei zile de post și rugăciune cu scopul de a trezi energia interioară a comunității. Dîndu-și bine seama de adevărul conținut în mesajul lui Mordehai, ea înțelege că, chiar regină a Persiei, nu va scăpa de la moarte dacă planul urzit de Haman se va realiza, căci și ea este evreică. Fără să ezite, ea dă ascultare îndemnului lui Mordehai. Acest îndemn al lui Mordehai către Ester reprezintă punctul culminant al acțiunii cuprinse în această carte a Bibliei.

RACHEL MINC

Locul dramei: ŞUŞAN—HABIRA

„Şi a fost în zilele lui Ahaşveroş, acel Ahaşveroş care a domnit din Oidu pînă în Kuş peste o sută douăzeci şi şapte de ţări. În zilele acelea, cînd regele sta în tihnă pe tronul său din Suşan-habira, şi împlinea trei ani de domnie, a dat un ospăţ pentru sfetnicii şi slujbaşii săi, pentru căpeteniile armatelor din Persia şi din Media". Aşa începe Meghilat Esther, cronica zilei de Purim.

Opiniile diferă în ceea ce priveşte localizarea istorică a evenimentelor descrise în această carte, atît de deosebită de restul cărţilor noastre sfinte. Se pare că cel mai potrivit titlu ar fi cel de povestire cu subiect istoric, Ahaşveroş fiind probabil regele persan Xerxes, iar Esther, soţia acestuia, Amastris, menţionată şi de Herodot. Acţiunea atît de palpitantă a dramei a fost prezumată ca avînd loc la sfîrşitul secolului al V-lea înaintea erei noastre.

Oare imaginaţiei noastre stîrnite de aventurile relatate în Meghila nu i-ar putea veni în ajutor arheologii şi istoricii? Poate astfel să putem reînvia în mintea noastră fastuoase palate, în care un satrap oriental a dat acel ospăţ magnific şi să reclădim cu fantezia noastră legendara cetate, pe locul unde astăzi se găseşte modesta aşezare Qual' a-e-Suş din Iran...

Arheologii, începînd cu W. K. Loftus şi W. F. Williams, continuînd cu M. Dieulafoy şi J. de Morgan, şi mai recent, R. de Mecquenem şi R. Girshman, au scos la lumina zilei vestigii ale unui centru de a cărui importanţă pentru antichitate nimic din actuala aşezare nu ne mai aminteşte.

Cele mai vechi rămăşiţe datează din perioada neolitică: au fost găsite vase ce pot fi încadrate în nu mai puţin de opt stiluri diferite, între care cele mai artistic lucrate reprezintă animale stilizate. Unul din aceste vase constituie mîndria muzeului Louvre.

Către anul 3 000 î.e.n., Şuşan a devenit capitala provinciei Elam, numită şi Susania. Inscripţii din anul 2 400 î.e.n. menţinează oraşul sub denumirea babiloneană de Sisa. În 2 250 î.e.n., datorită apropierii de frontiera Mesopotamiei, situaţia Şuşanului devine instabilă şi el este cucerit de akadieni, în perioada în care guvernator al Elamului era Puzur-Înşuşinak, iar satrap era Naram-Sin. În anul 2 050 î.e.n., oraşul a fost din nou cucerit, de astă dată de războinicii din Ur. Mai tîrziu, profitînd de slăbirea adversarilor lor, conducătorii Elamului au supus ei oraşul Ur şi l-au gonit pe regele Ibbi-Sin. Importanţa Şuşanului pentru regatul elamit din această perioadă este covîrşitoare. Puternicii conducători erau aleşi dintre guvernatorii oraşului, iar dialectul babilonian vorbit în Şuşan a influenţat limba akadiană de pe tot teritoriul Elamului. Documentele oficiale din acele timpuri ilustrează importanţa instituţiilor din oraş.

Între anii 1350—1150 î.e.n., Şuşan era capitala regatului elamit, aflat la apogeul puterii sale. Regii cu reşedinţa în Şuşan jefuiau oraşele Mesopotamiei, aducînd în capitală monumente impresionante, ce acum, dezgropate din pămîntul aşternut de-a lungul timpului, ocupă locuri de frunte în sălile de antichităţi ale muzeului Louvre. Printre acestea sînt: obeliscul şi statuia lui Maniştusu, stela victoriei lui Naram-Sin, capul dioritic al lui Hamurapi, cîteva stele cu codul lui Hamurapi, pietre de hotar (kuduru) ale regilor Kasiţi etc.

Arta elamită a înflorit în secolul al XII-lea î.e.n. sub regii Untaş-Gal, Sutruknahunte şi Silak-Inşuşinak. Templele zeului Inşuşinak şi ale zeiţei Ninhursag erau decorate cu reliefuri şi cu statui de lei făcute din teracotă smălţuită. Statuia de bronz a reginii Napir-Asu, soţia lui Untaş-Haban este o capodoperă a artei elamite. Printre prăzile de război luate din Babilon era şi statuia zeului Marduk; acest sacrilegiu a fost mai tîrziu răzbunat de Nebuchadneţar, care a înfrînt Elamul.

...Au trecut secole, noi puteri s-au ridicat, noi oraşe au înflorit, iar zodia Elamului a apus. În anul 645 î.e.n., Şuşan a fost distrus de regele asirian Aşurbanipal, evenimentul fiind reprezentat pe un basorelief din capitala cuceritorului — Ninive. Cetatea distrusă era arătată împrejmuită de ziduri, aşezată între palmieri şi ferme roditoare, cu o fortificaţie construită pe malul unui rîu din apropiere, Shaur.

Mai tîrziu, Şuşan a fost cucerit de Cyrus, satrapul Persiei şi Darius I l-a ales ca reşedinţă de iarnă. Odată cu construirea unei căi regale ce ducea pînă la Sardis, importanţa oraşului a crescut. O inscripţie din vremea lui Darius descrie materialele din care era construit palatul său de aici, între care cedri aduşi din Liban şi constructorii din Ionia şi Sardinia. Palatul lui Darius era construit în faţa acropolei şi a fost incendiat de Artaxerses Întîiul. Rămăşiţele acestei acropole arată o importantă construcţie de 38 de metri înălţime, iar reşedinţa regală se întindea pe o suprafaţă de 500 de acri. Un alt satrap, Artaxerses II Mnemon, a reconstruit Şuşanul, ale cărui ruine de astăzi ne dau doar o palidă imagine a măreţiei de odinioară.

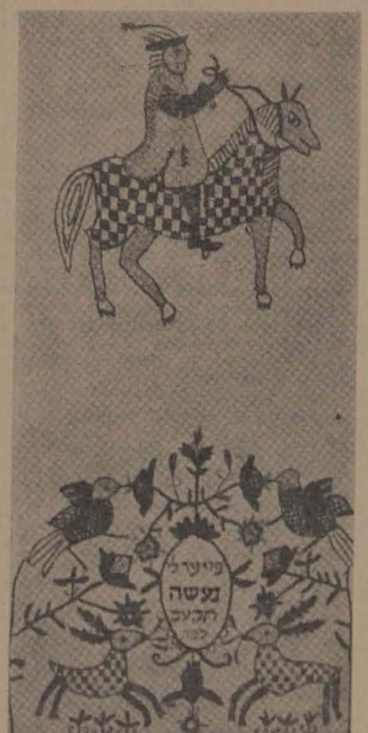

Săpăturile au dezvăluit trei curţi regale, avînd o poartă minuţios lucrată şi o sală a tronului (apadana) cu şase rînduri a cîte şase coloane. Arheologii au extras din aceste ruine capiteluri decorate cu figurări de animale şi celebra „Friză a arcaşilor" din cărămidă smălţuită, reprezentînd gărzile persane şi mede ale lui Darius.

...A apus şi soarele cuceritorilor persani, iar în locul lor au venit grecii. În anul 330 î.e.n., Şuşan a fost cucerit de Alexandru Macedon, care a organizat tot aici, cîţiva ani mai tîrziu, o căsătorie în masă a macedonenilor cu asiatice, pentru a simboliza astfel contopirea popoarelor din imperiul său. Sub seleucizi şi sub parţi, oraşul devenise un *polis* grecesc (numit pe rînd Seleukeia şi Eulalaios), completat cu alte instituţii de origine grecească: *arhon, demos* etc. Inscripţii şi poeme închinate lui Apollo şi zeiţei Naiana, găsite aici, datează din secolul I era noastră. Sapur II (309—379 e.n.) a distrus oraşul din pricina unei revolte şi l-a reconstruit apoi cu denumirea de Eranşr-Sapur. Conform unei cronici, denumirea de Şuşa a fost restabilită de soţia evreică a conducătorului sasanid Yezdeger I (399—420 e.n.).

În evul mediu, Şuşan a cunoscut noi încercări. În perioada invaziei musulmane, el a rezistat multă vreme unui asediu în anul 638. După înfrîngere, oraşul, prădat, a fost abandonat de locuitori, deşi cîţiva oameni continuau să trăiască în jurul mormîntului profetului Daniel, ce era alături de fosta cetate.

În anul 1162, celebrul călător Beniamin din Tudela estima populaţia evreiască de aici la aproximativ 7000 de suflete. Tot el enumera în vecinătatea mormîntului profetului 14 sinagogi. Totuşi, doar 15 ani mai tîrziu, călătorul Pethahia din Regensburg găsea aici numai doi evrei, un ţesător şi un aurar. La începutul secolului al XIX-lea, cîteva mii de evrei erau aşezaţi în regiune.

Talmudul ne spune că pe poarta de est a Templului din Ierusalim era zugrăvit palatul Şuşan, lucru explicat de doi „moraim" din secolul al II-lea ca fiind o emblemă a servituţii faţă de regii persani şi un gest de gratitudine pentru permisiunea de a reconstrui templul.

Iată, deci, că ştiinţa confirmă existenţa oraşului Şuşan şi a unor construcţii de dimensiuni conforme curţii unui satrap antic, cum este descris Ahaşveroş în *Meghila*. Serbînd acum Purimul, să ne amintim că evenimentele povestite de cartea Estherei nu sînt ficţiuni, ci un episod din milenara istorie a unui oraş ce a cunoscut atît gloria, cît şi decăderea.

S. BAD

PURIM

Datini şi Obiceiuri

Cînd soseşte Purim-ul, bucuria se înteţeşte *(Talmud, tractatul Taanit, 29, p. 1).*

Puţine sărbători se aseamănă în fast cu cea de Purim. 14 Adar este ziua cea mai veselă a anului evreiesc, cînd bucuria e nestăvilită. De aceea e normal ca încă de la 1 Adar să înceapă pregătirile.

De fapt, ce înseamnă Purim? Acest cuvînt este pluralul cuvîntului persan „pur" care înseamnă „zar", aşa cum ne arată Meghila: „În cel de-al zecelea an al domniei lui Ahaşverus s-a tras la sorţi în faţa lui Haman pentru a alege ziua şi luna...". *Pentru că Haman a tras la sorţi data cînd să fie ucişi evreii, această sărbătoare e numită sărbătoarea zarurilor: Purim.*

Din cele mai vechi timpuri, de Purim, atît în comunităţile evului mediu cît şi în şcolile superioare talmudice, se organizau petreceri. Acest lucru este dovedit şi de piesele numite „Acta Esther", apărute la Praga în anul 1720, care, aşa cum e indicat pe coperta lor, „erau jucate la teatrul local de cursanţii ieşivelor sub conducerea celebrului rabin gaon David Oppenheim, în faţa unei mari mulţimi care a ascultat tobe, tromboane şi tot felul de alte instrumente". Nimic mai impresionant decît să vezi o ieşiva, atît de serioasă în tot cursul anului, unde se studiază cu atîta zel, transformîndu-se pentru douăzeci şi patru de ore, într-o sală de banchet şi de teatru.

În ajun de Purim, ziua postului Esterei, cursurile sînt suspendate. Învăţăceii se distrează tot restul săptămînii pînă de Şabat, denumit „Şabat bahurim" (Şabatul învăţăceilor). Cu mult înainte de Purim, aceştia au întocmit lista familiilor din localitate, de la care aşteaptă să primească în dar vin şi prăjituri. Căci de Purim e o „mitzva" să mănînci şi să bei — trebuie să fii chiar atît de ameţit încît să-l confunzi pe Haman cu Mordehai şi pe Ester cu Zereh, soţia lui Haman...

În ajun de Purim se posteşte, deoarece Ester organizase un post de trei zile, iar a doua zi se petrece, în amintirea banchetului lui Ahaşverus.

Purim, această sărbătoare veselă, e caracterizată de anumite liberalităţi: credincioşii varsă la templu, în ajunul Purimului, cotizaţii egalitare în favoarea cultului, constituind jumătatea de şekel despre care vorbeşte Tora; daruri speciale pentru nevoiaşi sînt date în măsura posibilităţilor. Acest act de binefacere a fost dictat de Ester şi Mordehai. În afară de aceasta mai există obiceiul ca familiile să-şi trimită reciproc daruri, îndeosebi dulciuri. Aceste cadouri se numesc „şelahmones", după expresia „şaloah manot" (a-şi trimite daruri), cuprinsă în Meghila (IX, 19 şi 22).

Toate acestea se petrec în ziua de 14 Adar, după postul Esterei, stabilit în 13. Deoarece însă în capitala Persiei, bucuria a fost din cale afară de mare, sărbătoarea a continuat şi în ziua de 15 Adar. Această zi de 15 Adar s-a păstrat sub numele de „Şuşan-Purim".

Solemnitatea propriu-zisă de Purim constă în citirea Meghilei, singura carte în afara Bibliei scrisă cu mîna pe un sul de pergament. Pentru a o citi, însă, sulul nu se desfăşoară ca Biblia, ci se desface şi se citeşte ca o scrisoare. Acest lucru trebuie să ne amintească că întîi Haman, apoi Ester şi Mordehai au trimis scrisori în toată ţara. Meghila se citeşte de două ori, în seara de 13 Adar şi în dimineaţa de 14.

Pe vremuri, în perioada mişnaică, Meghila putea să fie citită şi înaintea Purim-ului, în zilele de 12 sau 13 Adar, dacă se întîmpla ca ele să cadă într-o luni sau joi, adică în zilele de tîrg, cînd în cetăţi se aduna un mare număr de credincioşi.

Purim este o sărbătoare caracteristică iudaismului şi istoriei sale. Veselia de Purim nu a depăşit niciodată, de-a lungul vremurilor, regulile bunei-cuviinţe. În evul mediu au existat şi alte Purim-uri, locale sau regionale, care comemorau sfîrşitul unei prigoane.

LA REGELE AHAŞVERUS

SCENE DE PURIM

de ŞALOM ALEHEM

Cînd eram băieţaş micuţ ştiţi pe cine îl invidiam mai mult? Pe Ahaşverus!

Nu pe acel Ahaşverus care a domnit peste o sută douăzeci şi şapte de ţări, ci pe Copel-croitorul cu coroana de aur, adică cu coiful de hîrtie! Îl invidiam şi pe Mordche vice-regele-Levi-ciubotarul cu halatul lui pus pe dos şi cu barba-i cîlţoasă! Grozav îl mai invidiam!

Mai invidiam pe regina Vaşti — adică pe Motel-stoleru, cu rochia pusă peste halat şi cu basmaua cu care îşi îmbrobodea faţa, ca să se creadă că-i într-adevăr femeie...

Şi adicătelea ce-i lipsea reginei Ester — Oizer, ajutorul ceauşului! — cu pestelca lui cea verde? Şi ce-i lipsea lui Haman — Iosca-belferul — cu coiful pe cap?...

Dar dintre toţi, mai mult îl invidiam pe Faibiş-orfanul, care îşi punea cămaşa roşie şi se deghiza pentru rolul lui Iosif cel sfînt. Toată trupa juca jocul cel frumos denumit „Vînzarea lui Iosif".

Fraţii săi îi rupeau cămaşa şi-l aruncau în groapa leilor, iar Iosif cel sfînt — adică Faibiş, cădea în genunchi, împreuna mîinile rugător şi implora iertarea, cîntînd un cîntec foarte trist, ce se topea în suflet: Şerpi şi balauri / Închideţi-vă gura, / Sau poate că nu ştiţi / Cine sînt? / Eu sînt Iosif, / Fiul lui Iacov, / Iosif eu sînt!

Şi cu toate că Iosif cel sfînt era orfan, un copil sărman, care sălăşluia la sinagoga cea mică şi trăia din mila şi îndurarea altora, şi cu toate că eu eram fiu de bogătaş — nepotul bunicului rabi Meier — cu toate acestea aş fi dorit să fac schimb cu el, numai de hatîrul măştilor de Purim!

Cînd venea frumoasa şi voioasa zi de Purim, de cum se făcea ziuă aşteptam cu nerăbdare sosirea mascaţilor care umblă din casă în casă, pe cînd în urma lor se ţine o droaie de copii desculţi. De ce nu puteam să fiu şi eu în ceata mascaţilor?!...

Nu! Nu se putea, fiindcă eram fiu de bogătaş şi nepotul lui rabi Meier. De aceea trebuia să stau în casă toată ziua ca un cîine, şi să mă duc cu neamurile la masă la bunicu!

— Ce te-nvîrţi ca un titirez? mă întreabă tata, în timp ce pornim cu toţii la masă, la bunic, pe cînd eu zăresc din depărtare trupe de mascaţi...

— Te-ai făcut mare, nu fie dedeochi, în sîmbăta din săptămîna de Pesah împlineşti opt ani — îmi zice mama. Poţi păşi mai repejor!

— Nu-l necăjiţi, căci a dat cu ochii de comedianţi — zice fratele meu cel mare Moişolă, care în treacăt fie-zis era şi el în stare să se oprească şi să admire pe „comedianţi".

— Hai-hai! îmi zice rabi Iţic, fiorosul dascăl al meu, şi-mi trage un pumn după ceafă.

Plec ochii în pămînt şi pornesc laolaltă cu ceilalţi, cufundat în gînduri negere, posomorîte:

„Totdeauna cu mai marii mei. Totdeauna sub paza dascălului! zi şi noapte, sîmbătă şi sărbătorile, păzit de rabi Iţic, cu nasul lui roş de tabac, fir-ar al naibii să fie".

II

Bunicu-meu, Rabi Meier, este cel mai mare bogătaş din tîrg. Trăieşte ca un magnat, într-o sală largă c-un candelabru mare de argint, care atîrnă din mijlocul bagdadiei, cu tricheluri în pereţi, c-o mare Menorah de argint pe masă şi cu numeroase sfeşnice de argint pe care bunică-mea. Nehame, le scoate numai de două ori pe an: la masa de Paşti şi la ospăţul de Purim — de se face lumină în toate ungherele.

La capul mesei, într-un fotoliu verde, stă bunicu-meu, rabi Meier — mic de statură c-o barbă rară, cu nasul cam încovoiat, cu părul argintiu şi cu ochii negri şi tineri. E îmbrăcat într-un caftan lung de mătase, încins cu un brîu, şi pe cap poartă un ştramel.

Dinaintea lui, pe masă, se află un coilici mare de Purim, împletit frumos, îngălbenit cu şofran şi presărat cu stafide. Coiliciul e început.

Drept la mijlocul mesei, stă bunica Nehame, o femeie înaltă, frumoasă încă, gătită într-o rochie de mătase aurie cu dantele albe şi cu o diademă cu diamante, purtînd cercei şi inele. Lîngă ea se află o farfurie mare cu peşte cald, mirositor, îndulcit şi pipărat cu ceapă, cu stafide şi cu tot soiul de aromate!

Bunica împarte peştele. Frumoasa-i diademă e aruncată după urechi, diamantele şi briliantele strălucesc lucru mare! iar faţa ei este luminată şi zîmbitoare.

Dar socot că-i destul să mai înşir atîta familie — să nu fie de deochi! Într-un rînd bunicu-meu, vrînd să numere cîte persoane se află la masă a luat o cupă de argint şi a început să numere: „nici unu, nici doi, nici trei, nici patru, nici cinci, nici şase, nici şapte, nici..." dar bunica i-a smucit cupa din mînă şi nu l-a mai lăsat să continue numărătul:

— Ce naiba, fir-ar de capul duşmanilor mei! Ce numeri? Vrei să ne deochi?

III

După ce ne-am strîns cu toţii la masă, bunicu-meu — el singur! — începe să orînduiască lucrurile, asta era plăcerea lui: totul să fie aranjat cu rost! Iar invitaţii se aşază aşa fel la masă, încît un moş se nimereşte lîngă alt moş, mătuşă lîngă mătuşă, iar noi caracuda, sîntem astfel înşiraţi, încît nu se nimereşte frate lîngă frate, sau soră lîngă soră, ca să nu se ivească ceartă în familie!...

Numai mie nu mi s-a ajuns păreche şi am fost aşezat lîngă naiba de dascăl, adică lîngă rabi Iţic!

Rabi Iţic nu e numai „Melamed"-ul meu, un simplu institutor, ci un pedagog, un fel de guvernantă, care mă învaţă cum să fiu bine crescut, cum să stau la masă şi cum să mănînc:

— Cînd stai la masă — aşa îmi spune guvernanta mea, rabi Iţic, — să stai ca un om, să priveşti drept, mîinile le ţii sub masă şi cînd mănînci să nu vorbeşti! Iar cînd mănînci supă cu tocmagi, să iei cu lingura atîţia tocmagi cîtă supă iei! Sorbi o înghiţitură, pui lingura deoparte şi-ţi ştergi gura! Pe urmă altă sorbitură, lingura deoparte şi iar îţi ştergi gura! Să nu te grăbeşti şi să iei lingură după lingură, ca un prostănac!...

Aşezîndu-se lîngă mine şi făcînd cuvenita rugăciune înainte de masă, rabi Iţic îşi scoate basmaua cea roşie din buzunar, îşi scutură tabachera drept în farfuria mea, începe să-şi sufle nasul scoţînd un sunet ca de corn, pe care-l sfîrşeşte într-un fel de triluri ascuţite, fixîndu-mă cu un ochi, — ca să vadă dacă stau ca un om...

— Oşana, Iacob! începe să cînte bunicu-meu cîntecul de Purim, cu un glas foarte plăcut, îndată ce-a deşertat primul pahar cu vin, şi-şi acompaniază melodia pocnind din degete, iar toată lumea îl ajută acompaniindu-l în fel de fel de glasuri, din ce în ce mai tare, mai ridicat, tot mai ridicat!

Şi rabi Iţic, dascălul meu, corist fără glas, ajută şi el! Asta înseamnă, adică, că ţine gura deschisă, ochii închişi — chiteşte din cînd în cînd înspre mine, pe furiş, ca să vadă dacă stau ca un om — pleacă capul într-o parte şi bate tactul cu degetul arătător în masă; cu alte cuvinte vrea să arate bunicului că şi el cîntă o dată cu ceilalţi! Şi cînd vine pasajul relativ la Haman, toată lumea îl binecuvîntează pe Mordhe şi-l blestemă pe Haman!

IV

— Au venit mascaţi! strigă un tip care face pe servitorul, un evreu îmbrăcat într-un halat roş, care tutuieşte toată lumea, afară de bunic şi de bunică.

Cum auzim de „mascaţi", toţi mititeii sărim de la masă şi ne adunăm buluc în jurul regelui Ahaşverus, cel cu coroana lui de aur.

— Cu bine sărbătorile! izbucneşte deodată toată banda, care se aşază pe două rînduri. Regele Ahaşverus se aruncă într-un fotoliu aurit şi apare Mimihen — adică Haim-băiaşu de la feredeu! care cîntă un cîntec nemţesc.

Eu sînt Mimihen / Cel vesel eu sînt, / / Sar într-un picior / Cu nasul în vînt!...

Şi-i zice regele Ahaşverus: Mimihen, robul meu supus, / Spune-acum ce ai de spus!

Şi răspunde Mimihen: Deşi poruncă tu ai dat, / Haman de nimeni nu-i ascultat!

Şi regele Ahaşverus se înfurie grozav: Cine porunca mea n-ascultă? / Răspunde, fără vorbă multă!

Şi-i răspunde Mimihen: O, rege, află dar-îndat' / Că-i un evreu blestemat / Care la ordinele ce dai / Îşi bat joc — se face niznai!

Şi ordonă regele Ahaşverus: Atunci voi şti să-i vin de hac, / Să-l spînzurăm de un copac!

Şi strigă Mimihen: Porunca-i: intră-acum, îndată, / Mundriş, fiinţă blestemată!

Şi intră Mundriş cu barba lui cîlţoasă şi începe să se apere în faţa regelui Ahaşverus, îi povesteşte că-i de neam mare, că Avraam, Isac şi Iacov sînt străbunii săi, şi termină cîntînd:

Of şi vai e acum de noi / Cînd Haman e mai mare la voi!

. . . .

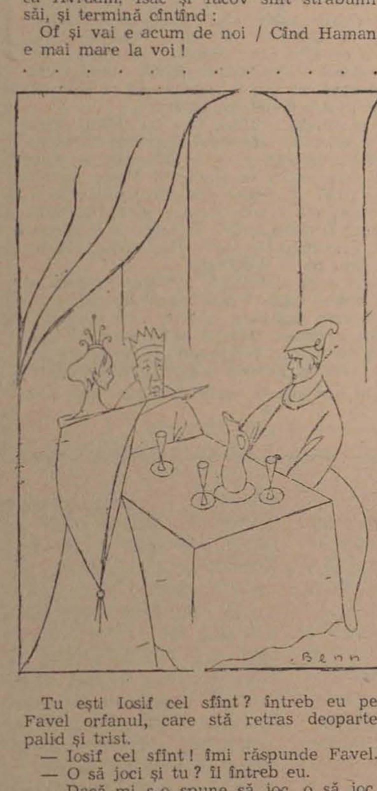

Tu eşti Iosif cel sfînt? întreb eu pe Favel orfanul, care stă retras deoparte palid şi trist.

— Iosif cel sfînt! îmi răspunde Favel.

— O să joci şi tu? îl întreb eu.

— Dacă mi s-o spune să joc, o să joc, îmi răspunde Iosif cel sfînt şi se apleacă spre mine şoptindu-mi încet la ureche: Dă-mi şi mie o bucată de coilici din coiliciul vostru de Purim!

— M-or zări şi mă vor ocărî! îi răspund eu încet.

— Ia şi tu o bucată ca să nu te vadă nimeni! îmi spune el şi ochii încep să-i ardă...

— Să fur? întreb eu.

— Asta nu înseamnă a fura! răspunde el.

— Atunci ce înseamnă — răspund eu:

— Sînt rupt de foame! îmi spune el încetişor şi mănîncă coiliciul din ochi. De dimineaţă pîn-acum n-am mîncat nimic!

Toată lumea e atentă la jocul mascaţilor, şi eu mă apropii încetişor de masă, iau pe furiş o bucată de coilici şi i-o strecor în mînă. Iosif cel sfînt ascunde cu dibăcie bucata în buzunar şi-mi strînge mîna:

— Eşti un băieţel bun — să-ţi ajute Dumnezeu!

V

— Poate doriţi să vă jucăm şi „Vînzarea lui Iosif?" — zice regele Ahaşverus şi-şi scoate coroana de aur, punîndu-şi o simplă şapcă.

— Destul! Destul! zice bunicul, întinzînd regelui Ahaşverus o monedă de argint şi spunînd servitorului să cureţe noroiul pe care „mascaţii" l-au adus în casă.

În sală se face zarvă, se mută scaunele din loc în loc, şi în timp ce familia începe să se aşeze fiecare la locul său, eu mă furişez puţin afară, ca să mă ţin de „bandă".

— Vino cu mine, zău vino! îmi spune Iosif cel sfînt, apucîndu-mă de mînă. Îmi eşti drag, căci eşti un băiat foarte bun!

— Unde? îl întreb eu şi inima-mi zvîcneşte.

— La regele Ahaşverus — îmi răspunde el — căci astăzi nu mai jucăm nicăieri! Acuma mergem cu toţii la masă, la regele Ahaşverus!

Iosif cel sfînt mă apucă de mînă şi amîndoi păşim prin noroi.

Noaptea se lasă de-a binelea, noroiul se face din ce în ce mai mare. Mie mi se pare că am aripi, că zbor, că plutesc...

— Mi-e frică! îi spun eu lui Iosif cel sfînt şi-l ţin strîns de mînă.

— De ce ţi-e frică, prostule?! îmi zice el şi îmbucă o fărîmitură din coiliciul ce i-am dat. Acolo o să fie o masă mare, prostule! Acolo să auzi cum cîntăm! O, ce bun coilici aveţi voi, o minune! Se topeşte în gură ca untul! Nu pricep cum poţi sta în faţa unui asemenea coilici şi să nu-l mănînci!

— Mare lucru! — zic eu — la noi se mănîncă coilici de ăsta şi în cursul săptămînii!...

— Cum? coilici de ăsta! zice Iosif cel sfînt şi-şi linge buzele. Dar carne?

— În fiece zi! răspund eu.

— În fiece zi?! se miră el, înghiţind în sec, pe cînd eu nu mănînc carne decît doară sîmbăta şi nu în toate sîmbetele, căci nu în toate sîmbetele mă cheamă bogătaşii la masă, şi dacă mai dă Dumnezeu să nimeresc la un calic, atuncea mănînc răbdări prăjite!

— Ce înseamnă răbdări prăjite? întreb eu.

— Nu ştii ce înseamnă? Asta înseamnă că nu mănînci nimic! îmi explică el. Cînd n-ai ce mînca, mănînci răbdări prăjite! Eu trăiesc din ceea ce mi se dă de pomană! Oizer ceauşul — Dumnezeu să-i dea sănătate! — el mă întreţine! Cîteodată cu o bucată de pîine, cîteodată cu cartofi! Oizer e un om bun, un înger! Îl cunoşti? El e regina Ester!...

— Dar unde-i tatăl tău? îl întreb eu.

— N-am tată!

— Dar unde ţi-i mama?

— N-am mamă!

— Dar unde ţi-i bunicul? Bunica?

— N-am bunic, nici bunică!

— Dar moşul? mătuşa?

— N-am moş, n-am mătuşă!

— Dar frate, soră?

— N-am frate, n-am soră, n-am pe nimeni, pe nimeni! Sînt un orfan, un orfan!

Îl privesc în faţă, mă uit la lună şi mi se pare că el şi luna au aceeaşi culoare... Mă apropii de el şi mai mult şi ne iuţim amîndoi piciorușele, ţinîndu-ne de „trupă".

VI

— Iată aici stă regele Ahaşverus, mi se adresează Iosif cel sfînt şi coborîm cu toţii într-un beci întunecos.

— Frida-Etel scoală şi nu sta cu mîna-n poală! strigă regele Ahaşverus către nevastă-sa, o femeie bolnavă, care cînd tuşeşte se apucă c-o mînă de cap şi cu alta de piept.

Ceata a cîntat toată ziua şi s-a deprins să vorbească numai în rime...

— Peştele cel bun, la masă îl pun! zice Mimihen. Coilici, avem, fierbinţi, să-i mestecăm fără dinţi! Şi tricoarne dulci, să nu te mai culci! Turte şi turtiţe şi vin în gărăfiţe! De Purim cofeturi, să nu te mai saturi! Hei, răsturnaţi sacul, de nu, vă ia dracul!

— Decît să mă ia dracul, mai bine deşert sacul! zice Mundriş tot în rime, şi vrea să desfacă sacul.

— V-aţi pus la mîncare, iar banii îi lăsaţi în uitare! zice Vaşti.

— Vaşti nu s-a îmbătat, dar la masă s-a aruncat! exclamă Haman, pe care regina Ester îl ajută din cînd în cînd, tot în rime...

Dar cînd vine vorba să se facă împărţeala banilor, rimele încetează, că doară-i vorba de bani! Cea mai mare parte o ia, desigur, regele Ahaşverus. Asta-i la dînsul regulă stabilită, din an în an — dar cînd începe împărţeala între ceilalţi, se naşte o zarvă amestecată cu ceartă...

Mimihen pune chestiunea: de ce i se cuvine lui Vaşti mai mult decît i se cuvine lui? El, Mimihen, trebuie să muncească mai mult decît toţi, să sară într-un picior, să facă haz de necaz, să vorbească în rime şi cînd vine vorba la împărţeală, Vaşti face nazuri şi se fuduleşte! De ce? Că-i aproape de regele Ahaşverus?

— Tacă-vă gura! strigă deodată regele Ahaşverus. Mă băiatule, mă calicule, mă jarpanule, mă boule, mă coif de hîrtie, mă vită încălţată, mă! Cutezi tu să vorbeşti în faţa regelui Ahaşverus? Îţi ard acuşi cîteva palme, să vezi tot felul de stele!...

Mimihen amuţeşte. De regele Ahaşverus li-i frică la toţi, pentru că el e mai-marele, adică antreprenorul afacerii!

Mundriş murmură ceva încet, ajutat fiind de ceilalţi; numai regina Ester îşi strecoară monezile în buzunar, face o glumă, şi „trupa" se înveseleşte din nou şi iar încep să curgă rimele...

— Atîta avere să aibă bogaţii, cîtă ducem acasă, noi, însuraţii! zice Mimihen.

Eu examinez locuinţa lui Ahaşverus. În mijlocul odăii o masă mare, acoperită cu o faţă de masă, groasă şi murdară. Într-o parte un mic stelaj cu unelte, într-alta un pat de scînduri, cu multe perne pînă-n tavan. În faţă un cuptor, iar pe cuptor un motan negru, aşezat pe labe, dormitînd... De pe cuptor privesc cîteva perechi de ochişori negri, căprui şi verzi.

— Jos, şolticilor! le strigă Iosif cel sfînt şi le face semn cu mîna. Ochişorii negri, căprui şi verzi nu se lasă mult rugaţi şi coboară de pe cuptor, lunecînd, cîte unul cu cămăşuicile rupte, care abia le acoperă trupul pînă peste buric... Iosif cel sfînt se vede că-i om de casă, căci copilaşii goi se apropie de el ca nişte mieluşei şi-şi pleacă capetele lor încreţite ca să le mîngîie...

— Vi-i foame? îi întreabă Iosif cel sfînt. Iată, ne punem la masă! V-am adus tot felul de bunătăţi!

Şi începe să le înşire toate bunătăţile ce s-au adus, iar micuţii privesc cu nerăbdare, înghit în sec şi-şi ling buzele... Cu toţii aşteaptă să se aşeze la masă şi să se pună pe mîncate!

În sfîrşit a dat Dumnezeu! Regele Ahaşverus ia sticla cu rachiu şi închină în cinstea sărbătorii de Purim, iar după dînsul fiecare îşi ia un păhăruţ de rachiu, şi se pun cu toţii la masă, mic şi mare, afară de Frida-Etel care trebăluieşte la plită.

Pînă şi motanul cel negru se trezeşte şi el, se întinde, cască, şi se apropie de masă, aşteptînd să prindă şi el ceva de-ale mîncării.

Eu cu Iosif cel sfînt şi copilaşii cei goi cu părul creţ, ne aşezăm cu toţii pe o bancă ce se cam clatină aşa că noi, mărunţeii, începem a rîde ca de o poznă mare — şi abia atuncea mă descoperă şi „trupa" care se miră: „cine o fi ăsta, că nu-l cunoaştem?!"

— Cine-i mititetul ăsta? întreabă regele Ahaşverus.

Şi Iosif cel sfînt le spune cine sînt şi cum am ajuns aici. Celor de faţă le-a cam plăcut istorisirea, căci fiecare îmi dă cîte un pumn în spate, mă pişcă de obraz, şi fiecare spune cîte o glumă în rime, şi ospăţul de Purim începe!

Frida-Etel aduce din rulă peşte foarte pipărat, cu cartofi — şi cu toate că nu are mirodenii, ca acasă, la bunicu-meu, rabi Meier, mie îmi pare că-i foarte gustos! Un singur lucru numai: are multe oase!

În schimb, mănîncă toată lumea dintr-o singură farfurie — lucru ce mi-a plăcut foarte mult. Fiecare întinde furculiţa — şi e mare veselie! După peşte „trupa" ia din nou cîte-un rachiuaş şi închină cu toţii! Cheful e în toi!...

Apoi se scoală de la masă, se apucă de mînă, se întinde un joc şi cîntă cu toţii:

Noi sîntem / Ce sîntem / Dar evrei / Cu toţi sîntem / Noi avem / Ce avem / Dar năcazuri / Multe-avem.

— Aşa-i că-i frumos la noi? mă întreabă Iosif cel sfînt care şi-a mai astîmpărat foamea şi a devenit alt om. El ia puţin rachiu, îmi dă şi mie puţintel şi mă trage la joc. Nu ştiu ce mare veselie e pe capul meu, că mă simt foarte dispus. Simt că mi-i bine şi plăcut!

VII

...Deodată se deschide uşa şi-l zăresc pe tata şi pe rabi Iţic, şi mi se face negru dinaintea ochilor. Ce-o fi gîndit tata cînd m-a zărit în joc cu toată „trupa" — nu ştiu! Ştiu doar că a rămas locului împietrit, s-a uitat la mine, la „trupă" şi la rabi Iţic... rabi s-a uitat la mine, la „trupă" şi la tata... Eu m-am uitat la tata, la rabi şi la mine... Nimeni dintre noi n-a mai scos vreo rimă!

— Ce staţi aşa de necăjiţi? Că doar e Purim astăzi, nu ştiţi? Să bem un pahar, în sănătatea noastră iar! Să mîncăm atîta turtă, cîtă mai încape în burtă!

Şi Mimihen întinde tatălui meu un păhărel cu rachiu. Tata îl dă în lături fără a-i spune o vorbă, dar Mimihen nu se lasă:

— Am de-a face c-un om bogat, dar nu-i plac că-s mascat! Atuncea beau numai eu, aşa să-mi ajute Dumnezeu?

Mimihen dă pe gît rachiul şi cîntă un cînticel:

La calicie mare / Veselie mare, / La bogăţie mare / zgîrcenie şi mai mare / Cu cît mai calic / Cu atît mai voios, / Cu cît mai bogat / Cu-atît mai porcos!

— Mundriş, ce taci? Zi şi tu ceva şi bea un păhărel în cinstea domniilor lor!

Mundriş îşi umple păhăruţul şi închină în sănătatea bogătaşilor din tîrg:

— Închin pentru ei, pentru cei mişei! Mînca-i-ar viermii, viermii să-i înghită, uita-i-ar Domnul că sînt de vită! Să bem ca Lot, fără de habar, să aibă traiul ca noi de amar! Amară fie-le viaţa, să nu li se mai taie greaţa!

— De ce nu-i pui la rezon, rabi Meier? zice rabi Iţic către tata, şi trage o priză de tabac, pocnind în aer, din degete...

— Da' nu-i vezi că-s beţi turtă?! zice tata scos din fire, şi mă apucă de mînă cu atîta putere încît mă doare.

Şi tustrei ieşim din beciul regelui Ahaşverus. Afară, tata se opreşte, se uită la mine şi-mi trage două palme zdravene.

— Asta-i numai o arvună, — îmi zice el — porţia o vei căpăta acasă, de la rabinul tău... Ian-ascultă rabi Iţic, ţi-l predau dumitale să-i tragi cît îi putea, să-i curgă sîngele! Un şoltic care acuş împlineşte nouă ani! Să ţină minte să nu se mai ia după mascaţi, după comedianţi, după nişte jarpani! Auzi, să ne strice el sărbătoarea!!!

Nu scap o lacrimă măcar, dar simt că obrajii îmi ard, iar inima mi-e ca de piatră! Nu mă gîndesc deloc la porţia ce mi-o va da dascălul acasă... Mi-i capul în altă parte, gîndurile mi-s numai acolo, la regele Ahaşverus, la copilaşii cei goi cu părul creţ, iar în auz nu-mi răsună decît cîntecul lor frumos.

ŞTIRI

ידיעות

UNUL DINTRE DREPŢI

La Londra a încetat din viaţă în vîrstă de 81 de ani, Glyn Hughes, primul om care, după înfrîngerea naziştilor, a pătruns la 13 aprilie 1945 în lagărul de exterminare Belsen şi a descoperit ororile de acolo. În calitate de şef al serviciului medical al armatei engleze, el a depus eforturi deosebite, în fruntea unui colectiv de medici şi infirmiere, pentru a salva pe cei care mai puteau fi salvaţi.

În ultimii ani, Glyn Hughes a fost preşedintele asociaţiei care organizează schimburi de vizite între tineri englezi şi israelieni.

BIBLIOTECA DIN MONTREAL

La Montreal a fost recent inaugurat noul sediu al Bibliotecii publice evreieşti. Aceasta a fost înfiinţată în anul 1913 de către scriitorul Reuven Brainin, fiind profilată numai pe limba idiş. Azi, biblioteca posedă peste 125 mii de cărţi în limbile engleză, franceză, idiş şi ebraică.

COMEMORARE

La Universitatea din Michigan a fost recent comemorat Raoul Wallenberg, care în timpul nazismului a salvat viaţa a mii de evrei din Ungaria, sortiţi lagărelor de exterminare.

MONUMENTUL DIN MUNŢI

În localitatea montană Sokolac (Iugoslavia) s-a inaugurat recent un memorial în amintirea evreilor din acest ţinut, ucişi de către ustaşi şi naziști, în februarie 1942. Monumentul a fost ridicat de către consiliile municipale ale oraşelor Sokolac şi Rogatica. La dezvelirea monumentului a fost prezent dr. Isak Levi, preşedintele Comunităţii din Sarajevo şi numeroşi enoriaşi.

...ŞI LA SPLIT

Comunitatea evreilor din Split (Iugoslavia) construieşte la cimitirul Lovrinc al oraşului un monument în amintirea a 115 evrei din Split, ucişi în lagărul de concentrare. Monumentul este opera sculptorului Nandor Glid.

STUDIU DESPRE COMUNITĂŢI EVREIEŞTI

Marriet Z. Pass Freidenreich, absolventă a Facultăţii de ştiinţe politice a Universităţii Columbia, şi-a ales ca temă a tezei de doctorat un studiu al unor comunităţi evreieşti din Iugoslavia dinaintea celui de-al doilea război mondial. Pentru culegerea materialului şi documentarea necesară, Marriet Pas a stat mai multe luni în Iugoslavia.

CĂRŢI NOI PE TEME EVREIEŞTI

În editura Weidenfeld & Nicolson, Londra, a apărut un nou roman de Dan Iacobson „Lucrătorul făcător de minuni". Toate personajele sînt evrei, victime ale holocaustului.

Tot în această aditură a apărut „Confreria Bormann" de William Stevenson, care se ocupă de criminalii de război naziști care au reuşit să fugă şi să se facă nevăzuţi.

DONAŢIE

Evanghelia lui Dobromir, scrisă la Ohrid în evul mediu considerată un important document al culturii slave, va apare în curînd în editura Academiei macedoniene de ştiinţă şi artă. Manuscrisul a fost găsit de profesorul dr. Moşe Altbauer de la Universitatea din Ierusalim, care l-a donat Academiei macedoniene.

EBRAICA ÎN VIAŢA EVREILOR

Rolul îndeplinit de limba ebraică în diferite perioade în viaţa poporului evreu, ca şi influenţa acesteia asupra vieţii culturale şi sociale evreieşti formează obiectul unui amplu studiu publicat de prof. Haim Rabin în editura „Tarbut" din Ierusalim.

ISTORIA COMUNITĂŢII DIN SALONIC

Între vechile comunităţi din Europa se numără şi cea din oraşul grecesc Salonic. Din sînul ei s-au ridicat rabini şi eruditi de seamă, s-a dezvoltat o tradiţie şi un folclor specific. Istoria obştei din Salonic pune în lumină şi alte particularităţi caracteristice pentru viaţa evreilor din Balcani. Iată atîtea motive ce i-au îndemnat pe istorici să cerceteze trecutul acestei comunităţi. E ceea ce a făcut, printre alţii, istoricul David Benvenisti. Cartea sa, rod al unei cercetări laborioase şi îndelungate, a apărut recent în editura „Kiriat Sefer" din Ierusalim.

MEDALII COMEMORATIVE

Societatea pentru menţinerea moştenirii iudaice a scos de curînd două medalii comemorative. Una, pentru comemorarea holocaustului reprezintă un om în mijlocul unor limbi de flăcări care formează cuvintele „Şema Israel" (Ascultă Israel), tradiţionala declaraţie de credinţă pe care au pronunţat-o martirii evrei din toate timpurile. Cea de-a doua, închinată luptătorilor ghetoului din Varşovia, incendiat de naziști.

JUBILEU

Dr. Samuel Belkin, una din personalităţile culturale de seamă ale vieţii evreieşti contemporane, a fost sărbătorit cu prilejul împlinirii a 30 de ani de cînd îndeplineşte funcţia de preşedinte al lui Yeshiva University, centrul de învăţămînt superior al marii universităţi evreieşti din New York.

Yeshiva University are azi peste 7 000 de studenţi, care urmează diferitele facultăţi ale instituţiei.

DEPOZIŢII CUTREMURĂTOARE

La procesul unui grup de criminali de război desfăşurat recent la Curtea cu juraţi din Frankfurt, au fost făcute depoziţii cutremurătoare despre bestialităţi comise în lagărul de exterminare de la Auschwitz. Aşa de pildă, pentru a economisi gazul „Zyklon B", folosit la uciderea a milioane de oameni, Willy Sawitzky, din Hamburg, pe atunci în administraţia lagărului, a hotărît ca un transport de 400 de copii să nu mai treacă prin camerele de gazare. Ca atare, la sosirea transportului în gara Birkenau, ei au fost încărcaţi în trei camioane care i-au transportat la marginea unei gropi imense, în care ardea un foc. Potrivit instrucţiunilor primite, şoferii au basculat camioanele, astfel că încărcătura vie a alunecat direct în foc. Urletele copiilor s-au auzit pînă departe. Un martor ocular a relatat cum unii încercau să se tîrască afară din groapă, dar naziştii îi împingeau înapoi, în flăcări. Sawitzky a vegheat tot timpul la marginea gropii, pînă la consumarea totală a faptului. „Multe zile peste lagăr plutea miros de carne de om arsă" a declarat un alt martor.

MICI COMUNITĂŢI DIN TRECUT

Ziarul „Trierische Landeszeitung" a publicat recent, în baza unor documente ale episcopiei din Trier (R. F. Germania), date despre cîteva localităţi din regiunea Saar, ca Freudenburg, Wawern, Wiltingen, Kinf ş.a. în care pe vremuri au existat comunităţi evreieşti. Fiecare obşte avea propria sa sinagogă, toate fiind conduse de şef rabinul din Trier, dr. Adolf Altmann. „Astăzi — scrie ziarul — în aceste localităţi nu mai există nici o familie evreiască. În amintirea obştiilor dispărute, autorităţile au ridicat în cimitirul evreiesc situat între Kirf şi Meurich un monument".

SINAGOGĂ RESTAURATĂ

Au fost terminate lucrările de restaurare a sinagogii din Novi Sad (Iugoslavia).

STUDII IUDAICE

În editura Routledge & Kegan (colecţia „Civilizaţia evreiască") a apărut o nouă biografie a lui Moses Mendelssohn, de dr. Alexander Altmann, profesor de filozofie iudaică la Universitatea Brandeis.

În aceeaşi colecţie a apărut volumul „Evreii, creştinii şi musulmanii". Autorul, dr. Ignaz Maybaum, consideră iudaismul, creştinismul şi islamismul cei trei stîlpi pe care se bazează civilizaţia contemporană.

Semnalăm de asemenea studiul „Sabetay Zwi" al profesorului Gershom Sholem de la Universitatea ebraică din Ierusalim. Volumul de faţă reprezintă o traducere în limba engleză, revizuită şi adăugită a textului original, scris în ebraică.

În sfîrşit, în editura Weidenfeld & Nicolson a apărut, înaintea sărbătorii de Hanuca, cartea lui Moshe Pearlman, „Macabeii". Volumul prezintă istoria acestei familii, de la Modiin pînă la sfîrşitul perioadei de libertate a Iudeii.

ANUARUL ENCICLOPEDIEI IUDAICE PE ANUL 1973

Enciclopedia Iudaica, lucrare monumentală, apărută în 1972, care şi-a propus să informeze cititorii despre personalităţile şi evenimentele importante din lumea evreiască, a scos recent Anuarul pe anul 1973. Volumul cuprinde evenimente petrecute în cursul anului precum şi evenimente şi fenomene tratate în volumele anterioare care ulterior au apărut într-o nouă lumină.

Introducerea volumul e semnată de dr. Louis Rabinowitz, unul din redactorii şefi ai Enciclopediei.

SCRISORI

A apărut volumul al IV-lea al corespondenţei lui Haim Weizman între ianuarie 1905 — decembrie 1906. Volumul a fost publicat de Oxford University Press şi Israel Universities Press.

Ultima carte...

1938 a fost un an tragic pentru evreii din Reich-ul nazist. O avalanşă infernală de „legi" şi măsuri represive, la care se adăuga arbitrarul şi bunul plac al bandelor S.S.-iste se abătuse asupra obştei. Cu o lună înainte avusese loc monstruosul pogrom al „Nopţii de cristal", cînd templele şi sinagogile de pe întreg cuprinsul ţării au fost devastate şi date pradă flăcărilor, mii de evrei fiind ucişi sau tîrîţi în lagăre de concentrare. În această ambianţă, apariţia, în luna decembrie, a Atlasului Philo în editura Philo-Verlag, a constituit o surpriză. După desfiinţarea oricărei vieţi evreieşti, a oricărei activităţi culturale autonome, să mai apară o carte evreiască ?! Aceasta a fost ultima carte evreiască apărută în perioada dominaţiei naţional-socialiste.

Acest „Taschenlexikon" conţinea, în ordine alfabetică, explicaţii şi informaţii statistice cu privire la ţările în care se putea imigra, locurile de debarcare, costul vieţii (după situaţia de la sfîrşitul lunii octombrie 1938) valută şi cursul devizelor.

El a fost întocmit de Uniunea centrală a evreilor şi de Uniunea de ajutorare a evreilor din Germania, care şi-au dat seama că activitatea socială de asistenţă trebuie desfăşurată într-o direcţie cu totul nouă, că evreii trebuiau să ia hotăriri vitale pentru care aveau nevoie de informaţii exacte.

Cînd „Philo-Atlas" a apărut, editura care l-a tipărit încetase să mai existe, ca şi celelalte întreprinderi grafice evreieşti din Germania. În locul lor, apăruse o secţie editorială a Uniunii culturale evreieşti care scotea la Berlin şi Viena unicul organ de presă evreiască „Jüdische Nachrichtenblatt". În această publicaţie se putea citi insertul: „Atlasul Philo poate fi obţinut imediat în ţară şi străinătate". Se indica trei adrese din Berlin şi altele la Frankfurt pe Main, Hamburg, Leipzig, Viena, Amsterdam ş.a. unde putea fi obţinut.

Astăzi, această carte care oglindeşte situaţia precară a evreilor din Germania anului 1938 şi marchează din punct de vedere istoric sfîrşitul unei perioade tragice, este epuizată.

Această ultimă carte evreiască tipărită în cel de al treilea Reich trezeşte amintiri triste dar şi gînduri de apreciere la adresa editurii „Philo", care în ultimul ceas al existenţei sale a înţeles să răspundă în mod practic cerinţelor imperioase ale coreligionarilor.

מגילת אסתר

(המשך מן העמוד הראשון)

מורדכי" שמצצו את קובעת כוס התרעלה של יסוריהם עד תומה וחזו מנפשם ש„עד דלא ידע" שכל זמן שעלובי כל הדורות לא יתאחדו בהכרה שעתידם אינו דבר להגרלה לשכבה דקה של מדכאים, שאי אפשר שחייהם יהיו ענין של משא ומתן, מוצאים למכירה בכיכרות כסף שהמן אמר לשוקלם, בבורסה שבה נקנה הזהב בדם, חגיהם ישארו ללא תכלית והכרוניקה שתיחבב לתוך כפיהם לא תהיה אלא סילוף מחושב של האמת ההיסטורית.

„יודעי דת ודין" חכמינו ז"ל, שחדרו לפני ולפנים, בסתרי הקונצפציה הדתית העולמית שלנו, והרגישו עד כמה היא משתוקקת בצעקה הנצחית לצדק ודין שעליו, ורק עליו להיות גואל האנושיות מעינוייה, החליטו לכתוב מגילה שמתפקידה להיות אזהרה וקריאה כאחת. אזהרה, בזה שמציגה עובדות באכזריותו המלא מבלי לחסות. או לרכך פרק זה בהיסטוריה שלנו שנכתב בדמעות, ושרק מתוך השתלשלות מוצלחת של המאורעות זכה לא להיכתב — כפרקים רבים, אחרים, שבאו אחריו — בדם- והיא גם קריאה בסיכומה המאפיין, שקיבלה באחרון פסוקיה: „דברי שלום ואמת" כך מכנים המחברים את מגילת אסתר, יצירתם. בשתי מילים אלה: „שלום ואמת" נמצא תמצית שהעניקה חשיבות. כה רבה למגילה המספרת על תקופה שבה לא פעלו אף אחד משני גורמים אלה. רק במלחמה ושפיכת דמים י"לו העמלקים, של התקופות ההיסטוריות לקיים את ממשלתם. רק בצל השקר יכול כל המן שקם, של איזה תקופה היסטורית שתהיה, בלי הבדל איצטלא שבה הצטעף ונכנף בה, להטעות את לב ההמונים ולרפות בתוכס את הרצון לנתק מעליהם כבלי השעבוד.

„האמת והשלום אהבו". האמת והשלום היו ונשארו רעים בלתי נפרדים. אחת בלי חברתה לא יכלה להתקיים, לא יכלו להחזיק מעמד: עוד בקדמות הבריאה, בראשית יצירת האדם — כך מספרת אגדת המדרש — היו הם אלה שהביעו דאגתם שסכנה אורבת לקיום במקום כולו אם האדם היועד לשמש כתר היצירה כולה לא ישתחרר משאור שנאת רצח אחים והשקר. כל אימת שהשקר סעד על שולחן המלך, בין ששם מלך זה היה אחשורוש או לאו, נחלי דם המלחמות השטיפו כל מה שנבנה בזיעת אפיים ואנרגיה אנושית. כל פעם ששום התאוות השפלות עבר על גדותיו ומלחמות, חמות או קרות, בזימו בלשכותיה של שושן הבירה העתיקה או במשרדיה המודרניים של הממון, תמיד, בזמנים כאלה, פרח הפרח הארסי של השקר. וגם השלום ששותת על יסוד השקר לא היה בר קיימא וגם האמת לא ניצח מעולם כל אימת שעמי העולם נשלחו להילחם איש בחברו.

„כתבוני לדורות". מגילת אסתר שמרה על רענותה ואמיתת ההווי מפני שמתוך שורותיה אנו קולטים קול הקריין המעורר את האנושות למלחמתה האצילה, לנצחון השלום והאמת. היא נקראת מדי שנה בשנה, בהתלהבות ובכוונה מברכים לפניה ולאחריה „בשם ובמלכות" מחלים בשמו הקדוש החולש על גורל אנוש עלי אדמות, ואליו מופנים תפלותינו שיפיח בנו כוחות מחודשים בעבודה ובמאבק המופנים לשגשוג האידיאלים הקדושים שלהגשמתם שלה מצפים בקרוב, ונזכה גם עצמינו לחיות בתקופה שבה כל מיני המן הארורים יהיו לתפאורות בלויות שזמנם עבר והן מושלכות לפח האשפות, לימים שלא נצטרך עוד לתופעת של „ברוך מרדכי" שיופיע לחלצנו מכף האסונות, לימים שתפוג מהם כל תוגה. לבסומא בפוריא, שכל השתכרות כוזבת תגוז מתוך לוח החגים שלנו, כאשר תושלם שמחתנו האמיתית והמלאה שאליה כלו עינינו ושאותה בטא בעל התהלים בפסוקו הנהדר: „אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רינה".

מגילת אסתר — די רייד פון שלום און אמת

(סוף פון זייט 18)

רים קומט פונעם ווארט „פור הגודל", וואס דערמאנט פונעם גורל־ווארפן אויף צו באשטימען דעם שיקזאל פונעם לעבן פון א גאנץ פאלק — קאן דאס ווארט פורים קומען אויך פונעם ווארט פון מדרש „פורה שר של שיכחה". נאר דורך פארגעסן, נאר פאררדימלענדיק אונדזער זכרון, נאר דורכן פארדעקן מיט דער פארהאנג פון פארגעסן, פון שכחה, איבער די אביעקטיווע באדינגונגען וואס האבן געבראכט צו דער סכנה, אין וועלכער מיר זענען געווארפן געווארן, נאר אין אזא פאל קענען מיר מאכן פורים פאר א יום־טוב.

„עד דלא ידע". אזוי לאנג ווי מיר גלויבן אין „ארור המן" און מיר מיינען אז די סכנה איז געקומען פון איין איינציקן מענטש — מעג ער זיין דער נידערטרעכטיקסטער — און דעם אז מיר זאלן נאכפארשן אין די טיפעניש פון דער ברוטאלער געזעלשאפטלעכער ארדענונג, וואס האט געבוירן אזעלכע רוצחים, אזוי לאנג ווי מיר פארוויגן זיך מיט דער אפנארערישער אילוזיע פון ברוך מרדכי און גלויבן אז איין איינציקער מענטש, מעג ער האבן די בעסטע מאראלישע מעלות ווי אסתרס פעטער — קען ער ברענגען דאס נס פון דער גאולה; אזוי לאנג מיר זענען נישט באוואוסטזיניק אין אונדזער חוב אויסצווארצלען דאס רשעות פונעם ווארצל, כדי צו שאפן א געזעלשאפטלעכע ארדענונג, אין וועלכער ס'וועלן נישט קענען דערשיינען אזעלכע מאסן־מערדער ווי המן און דאס לעבן פון פאלק איז נישט אפהענגיק פון צופעליקע רעטער ווי מרדכי, הייסט דאס נאר „לבסומי בפוריא", נאר מקיים צו זיין א מנהג, אלס רעזולטאט פון צו פאלן אין א מאראליש־לעטארגישער סכנה.

די מגילת אסתר לייענט מען נאך פרשת „זכור", וואס איז א ווארענונג פאר די קומענדיקע דורות צו גדענקען, וואס צערייסט דעם פארהאנג פון אילוזיעס און ווייזט אונדז די אמתע סיבה פון אלע ליידן. אן דער פרעלודיע וואס מ'לייענט ביי קריאת התורה אין שבת פאר פורים קענען מיר נישט פארשטיין דעם היסטארישן זין פון דער מגילה.

די „יודעי העיתים" וואס האבן אריינגעדרינגען אין דער צוקונפט. האט מיט זייער קלארזעעוודיקייט דורכגעבראכן די וואלקנס פון דער צייט, האבן געזען די אלע מיני אחשורושן, וואס האבן אונדז געפייניקט; זיי האבן געזען אן אומענדלעכן מארש פון קדושים פארבלוטיקטע „מנער ועד זקן טף ונשים", יונגע און אלטע, פרויען און קינדער, וואס זענען געפאלן קרבנות פון די פארשידענע המנס. זיי האבן זיך צוגעהערט צו די געשרייען פון דורות יידן, די וואס האבן נישט זוכה געווען צו דערלעבן דעם נס פון דער לעצטער מינוט, וואס אין זייערע וועגן איז נישט דערשינען קיין „ברוך מרדכי", וואס האבן אויסגעטרונקען דעם ביטערן כוס פון זייערע יסורים ביזן דנא; זיי האבן געזען אז „עד דלא ידע" ביז די געפייניקטע וועלן נישט ווערן באוואוסטזיניק אז זייער צוקונפט דארף מער נישט זיין דער גורל־שפיל פון א דינער שיכט אונטערדרוקער, אז זייער לעבן דארף מער נישט זיין קיין בערזע־האנדל פאר די צענטנערס זילבערשטיק וואס המן וויל ליפערן אין דער מלוכה־קאסע פארן יידישן בלוט; וועלן די יום־טובים נישט האבן קיין זין און די כראניקעס וואס מ'וועט זיי געבן אין די הענט וועלן נישט זיין עפעס אנדערש ווי א פארקריפלונג פונעם היסטארישן אמת.

די „יודעי דת ודין", וואס האבן אריינגעדרינגען אין די סודות פון אונדזער רעליגיעזער וועלט־קאנצעפציע און האבן געפילט ווי פארפלאכטן עס איז מיט דעם אייביקן רוף צו גערעכטיקייט כדי צו דערלייזן די מענטשהייט, האט באשלאסן אנצושרייבן א מגילה מיטן ציל צו זיין גלייכצייטיק א ווארענונג און א רוף. א ווארענונג דורך דעם אומרחמנותדיקן דערציילן פון די געשעענישן, נישט אויסצובאהאלטן גארנישט פון אט דעם קאפיטל געשיכטע וואס איז געשריבן געווארן מיט טרערן, און נאר אדאנק פון דער גליקלעכער אנטוויקלונג איז זי נישט געשריבן געווארן מיט בלוט — ווי פיל אנדערע קאפיטלעך, וואס זענען געקומען נאך דעם. א רוף, דורך דער זעלבסכאראקטעריזירונג פון אט דער מגילה פון די לעצטע פסוקים: „דברי שלום ואמת". די אויטארן רופן זי אן „די רייד פון שלום און אמת". אין אט די צוויי ווערטער, שלום און אמת, ליגט דער שליסל פון דעם חשיבות פון אט דעם ספר, וואס דערציילט וועגן אן עפאכע אין וועלכער עס איז נישט געווען נישט שלום און נישט אמת. די עמלקים פון אלע צייטן האבן געקאנט אויפהאלטן זייער הערשאפט נאר אדאנק מלחמות און בלוט פארגיסונג. נאר אדאנק דעם שקר האבן די היסטארישע המנס, אונטער וועלכער פארקליידונג זיי זאלן געווען נישט דערשיינען, געקאנט פארנארן דאס פאלק און אפצושוואכן זייער רצון צו צערייסן זייערע שקלאפערישע קייטן.

„האמת והשלום אהבו". דער אמת און דער שלום זענען געווען און פארבליבן גוטע און אומצוטיילבארע פריינט. איינער קען נישט עקזיסטירן אן דעם צווייטן. שוין ביים בראשית, ביים באשאפן פונעם מענטש — דערציילט דער מדרש — זענען זיי געווען די וואס האבן ארויסגעזאגט זייער זארג אז די גאנצע יצירה איז אין א סכנה, אויב דער מענטש, וואס איז דער כתר היצירה, וועט נישט באפרייען זיך פון דער שנאה פון ברודערמארד און פונעם שקר. אזוי לאנג ווי דער שקר זיצט ביים טיש מיטן מלך, סיי ער ווערט אנגערופן אחשורוש צי אנדערש,

א דעלעגאציע פון מפ"ם אין באזוך ביים רב הכולל שליט"א

דעם 26-טן פעברואר 1974 האט דער רב הכולל און פרעזידענט פון דער פעדעראציע און פון די יידישע קהילות ד"ר דוד משה רוזן שליט"א אויפגענומען א דעלעגאציע פון מפ"ם פון ישראל, מר נפתלי פערער און מר יעקב מאיום.

בעתן געשפרעך האבן די געסט באקומען פונעם רב הכולל פרטים בנוגע דער אנטוויקלונג פונעם יידישן קהלה־לעבן אין רומעניע.

דאס געשפרעך איז פארגעקומען אין אן אטמאספערע פון ווארעמער פריינטשאפט.

א געבענטשטע טעטיקייט

(סוף פון זייט 10)

ציאלער הילף וואס די פעדעראציע אנטוויקלט מיט דער מאטעריעלער שטיצע פונעם דזשאינט — וועגן די העכער 10.000 זקנים, קראנקע, קרבנות פון די פאשיסטישע רדיפות, וועלכע באקומען אויף א שטענדיקן און בכבודיקן אופן א וויכטיקע הילף. פאר יעדן לויט זיין נויטבאדערפעניש, אין געלט, שפייז, מלבושים, מעדיקאמענטן און מעדיצינישע הילף. מיט באוואונדערונג האבן זיי זיך דערוואוסט וועגן די 10 כשרע רעסטאראנען, אין וועלכע ס'עסן טעגלעך אן ערך 2000 מענטשן, אין די בעסטע באדינגונגען, פאר אן אפצאל אדער אומזיסט; וועגן די מושב־זקנים, וועגן דער נעץ פון סאציאלער הילף אין זייער היים, פאר די וואס קענען נישט ארויסגיין פון שטוב. סינטעטיזירנדיק אט די רעאליזירונגען, שרייבט מיט רעכט די צייטונג „דזשואיש כראניקל" פון פיטסבורג: „היינט צו טאג ליידט נישט קיין איין רומענישער ייד קיין הונגער. קעלט אדער מאנגל אין מלבושים". אויף אזא אופן דרוקט זיך אויס די צייטונג „דעטראיט דזשואיש ניוס", „דזשואיש פרעס" פון אמאהא א"א.

מוסטערהאפט איז דער גייסט אין וועלכן עס ווערט אנגעפירט די סאציאלע הילף. „דאס איז נישט קיין פילאנטראפישער פראגראם, נאר א בכבודיקער" באמערקט מיט רעכט, די צייטונג „דע סאודערן איזראעליט" פון אטלאנטא.

גוטע יידן, לאיאלע בירגער פון סאציאליסטישן רומעניע

אלע צייטונגען האבן פארעפנטלעכט די דערקלערונג פון רב הכולל שליט"א אז אין סאציאליסטישן רומעניע קענען די יידן זיין געטריי זייער רעליגיע, טראדיציע און גלייכצייטיק זיין לאיאלע בירגער, מיט גלייכע רעכטן, פונעם לאנד. ס'איז אויך פארצייכנט געווארן מיט באפרידיקונג די דערקלערונג וועגן די גוטע באציאונגען מיט די אנדערע קולטן פון לאנד.

די אמעריקאנער שעצן דעם הומאר, דעריבער האט צירקולירט אין דער גאנצער פרעסע דער הלצהשער ענטפער פון רב הכולל שליט"א „קיין שום דין אין דער תורה איז נישט מחייב קיין ייד צו קעמפן פארן קאפיטאליסטישן סיסטעם". דאס האבן מיר געפונען אין א לאנג ארטיקל (מיטן סוגעסטיוון טיטל „אין רומעניע? ווער וואלט עס געגלייבט!") פארעפנטלעכט אין דער צייטונג „דע דזשואיש כראניקל" פון פיטסבורג.

אבער אויך אין אנדערע צייטונגען און זשורנאלן.

אלע זשורנאליסטן וואס האבן גערעדט מיטן רב הכולל שליט"א האבן אויך איבערגעגעבן זיין פעסטשטעלונג: „די דערפארונג פון רומעניע באווייזט פולשטענדיק אז די עקזיסטענץ פון א יידישער קהלה אין די באדינגונגען פון סאציאליזם איז פולשטענדיק מעגלעך". פארעפנטלעכנדיק אויך אן אנגעזען ארט די דערקלערונג „דע פלינט זשורנאל" פון מישיגען, ווי די אנדערע צייטונגען, האט געשריבן אז „אין דער אויסערן פאליטיק זאגט זיך רומעניע ארויס פארן רעכט פאר יעדער מדינה אויף אומאפהענגיקייט און סוווערעניטעט, ווי אויך דאס רעכט זיך אויסצוקלייבן זיין אייגענעם וועג צו דער ווירטשאפטלעכער און געזעלשאפטלעכער אנטוויקלונג.

דער מעסאזש צום אמעריקאנישן יידנטום

די צייטונגען האבן איבערגעדרוקט דעם מעסאזש פון רב הכולל שליט"א וואס ער האט אדרעסירט צו די יידן פון אמעריקע: „אין נאמען פון די רומענישע יידן וויל איך אויסדרוקן מיין טיפע דאנקבארקייט פאר דער גרויסער הילף וואס איר גיט פאר די וואס האבן איבערגעלעבט אוישוויץ. איר גיט אונדז נישט נאר א מאטעריעלע הילף, נאר אויך דאס געפיל אז מיר זענען נישט איזאלירט, איר גיט אונדז דאס געפיל פון יידישער ברידערלעכקייט און סאלידאריטעט. מיר דרוקן אויס אונדזערע דאנקבארקייט פאר די יידן פון ניו־יארק וואו ס'געפינט זיך די גרעסטע קהלה פון במשך די צוויי טויזנט יאר פון גלות, פאר זייער וואונדערבארער הילף וואס זיי געבן פארן פאלק פון ישראל און פון דער גאנצער וועלט. ס'איז דערמוטיקנדיק פעסטצושטעלן אז פאר דער מאטעריעלער הילף, באקומען די אמעריקאנער יידן עפעס וואס איז אויך אזוי ווערטפול — די ענערגיע פונעם יידישן גייסטיקן לעבן. באקומענדיק פון אייך די מיטלען פאר דער פיזישער עקזיסטענץ, גיבן מיר אייך מיטלען פאר אייער גייסטיקער עקזיסטענץ".

פון משה ביז צו משה (ממשה עד משה לא קם כמשה)

מיר וועלן פארענדיקן אט דעם קורצן פרעסע־איבערבליק מיט א באשרייבונג וואס מיר האבן געפונען אין אן ארטיקל פארעפנטלעכט פון ה' ראבערט א. כהן אין „דע כראניקל רעוויו": „פון משהן צו משהן איז נישט געווען נאך איינער ווי משה, אט דער אויסדרוק וואס איז באקאנט אין דער אלטער יידישער ליטעראטור שטעלט אוועק דעם רמב"ם גלייך מיט משה רבנו. די אן ערך 100.000 רומענישע יידן קענען צוגעבן נאך איין משה, דעם רב הכולל ד"ר משה רוזן".

אט דאס בילד פון „דע כראניקל רעוויו" איז איבערצייגנדיק פארן איינדרוק וואס ס'האט געמאכט אין אמעריקע דער גייסטיקער מנהיג פון אונדזער קיבוץ.

האבן די טייכן בלוט פון מלחמות פארפלייצט אלץ וואס די מענטשלעכע ענערגיע האט געשאפן. אלע מאל ווען די נידערטרעכטיקע ליידנשאפטן זענען אריבער די ברעגן און בעת מלחמות, הייסע אדער קאלטע, האט תמיד אין אזעלכע צייטן אויפגעבליט דער שקר. קיין שום שלום וואס איז באזירט אויף ליגנס קאן נישט בייקומען, אזוי לאנג ווי די פעלקער זענען געשיקט געווארן אין מלחמות איינער קעגן דעם אנדערן.

מגילות אסתר האט אויפגעהיט איר פרישקייט און אקטועלקייט ווייל פון אירע שורות הערן מיר דאס קול פונעם אנזאגער, וואס וועקט די מענטשהייט צום איידלעם קאמף פארן זיג פון שלום פון אמת. מיר לייענען זי יאר נאך יאר, מיט ציטער און התלהבות מאכן מיר א ברכה פארן און נאכן לייענען בשם ומלכות, מיר דערמאנען דעם נאמען פון הקב"ה, וואס פירט אן מיטן גורל פון דער מענטשהייט. צו אים איז געווענדן אונדזער תפלה אז ער זאל אונדז שענקען נייע כוחות אין אונדזער ווירקן און קאמף פארן רעאליזירן אט די הייליקע אידעאלן, כדי מיר זאלן זוכה זיין צו לעבן אין דער צייט אין וועלכע די „ארור המנס" וועלן געהערן צו דער פארגאנגענהייט, ארויסגעווארפענע אויפן מיסטקאסטן פון דער געשיכטע, אין צייטן וואס וועלן זיך נישט נויטיקן אין דער דערשיינונג פון א „ברוך מרדכי" וואס זאל אונדז ראטעווען פון אומקום, דעמאלט וועט פארשווינדן פון אונדזער לוח דער אפנארערישער לבסומי בפוריא, נאר ס'וועט זיין אן אמתדיקע שמחה צו וועלכער מיר שטרעבן און דער בעל־התהילים האט עס אזוי וואונדערבאר כאראקטעריזירט אין דעם פסוק „אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רינה". דעמאלט וועלן מיר זיך באמת פרייען און זינגען פאר שמחה.

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

★ דערשיינט צוויי מאָל אין חודש 1.3.1974 בוקורעשט ★

רב הכולל דר. דוד משה רוזן

מגילת אסתר—די רייד פון שלום און אמת

הכל הלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל (זוהר פ׳ נשא). אלעס איז אָפּהענגיק אין מזל, אפילו א ספר־תורה אין ארון־קודש. דער גורל פון א ספר איז גענוי ווי דער גורל פון א מענטש, תמיד געפינט זיך עס אין קאָנטאַקט מיט די אויסערלעכע אומשטענדן און קאָן זיך ניט איזאָלירן פון זיי. די ביאָגראַפן פון גרויסע היסטאָרישע פערזענלעכקייטן. און די וואָס פאָרשן ליטעראַרישע ווערק פון פאַרצייטנס, וואָלטן זיך אומזיסט באַמיט ווען זיי וואָלטן וועלן אָפּשפּיגלען זייער פאָרשונג, ניט רעכענענדיק זיך מיט די השפעות וואָס האָט אויף זיי געווירקט, וואָס האָט אויף זיי ארויסגעלייגט זייער חותם, דאָס פאַרגרעסערונגס־גלאָז פונעם כראָניקער אָדער פונעם ליטעראַטור־קריטיקער טיילט אויס, פון אונטער דעם הויפן שטויב פון די פאַרגאַנגענע צייטן, די שפורן פון די פילצאָליקע השפעות פון דער אויסערלעכער סביבה, וועלכע האָט גורם געווען, אומבאַמערקבאַר, אָבער אויף אן אנטשלאָסענעם אופן, דאָס וואָס מיר רופן אן דער גורל פון א מענטשלעך לעבן אָדער פון א ליטעראַריש ווערק.

אויב מיר גייען ארויס פון אָט דעם דאָ געזאָגטן, וועלן מיר קענען פאַרשטיין דעם מאָדנעם גורל פון מגילת אסתר, אז דעם באַשלוס פון אונדזערע חז״ל אריינצונעמען זי אין די עשרים וארבע פון די כתבי קודש, וועלכער האָט ארויסגערופן במשך די דורות אייניקע ספקות. ס׳זענען פאַראַן טייל וואָס שטעלן זיך די פראַגע: וואָס האָט גורם געווען און באאיינפלוסט אז אָט די מגילה זאָל אריינגענומען ווערן אין תנ״ך? מיר געפינען אין איר ניט דערמאָנט דעם נאָמען פון השי״ת און זיינע רייד, וואָס ביינט אדורך ווי א רויטער פאָדעם אין די אנדערע ספרי קודש (דאָס איז דאָס אייניציקע ספר פון תנ״ך, וואָס דער נאָמען פון השי״ת איז ניט דערמאָנט ניטאָמאָל איין מאָל). מ׳געפינט אין איר ניט קיין גרונטפּרינציפּן פון עטיק, אומזיסט וועלן מיר זוכן אין דער מגילה נביאישע חזיונות, אָדער דאָס וועקנדיקע קול פון די פּאָעטן אָדער פון די דערהויבענע מזמורים פון תהלים.

די שפּראַך אין וועלכער ס׳איז געשריבן די מגילה איז ווייט פון אָט יענע קאָליר־רייכע נואַנסן, וועלכע מיר באַגעגענען אין די אנדערע כתבי־קודש, און איר אינהאַלט אָטעמט ניט די מאָראַלישע דערהויבענע אַטמאָספער, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר די ספרים פון תנ״ך. מ׳פילט אין איר ניט דעם פּאַטאָס און דעם באַפליגלטן געדאַנק פון די משוררים פון יהדות. און טראָץ דעם איז א בפירושע הלכה: „חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום". דער מענטש איז מחויב צו לייענען די מגילה ביי נאַכט און זי איבערחזרן בייטאָג.

טראָץ דעם וואָס די מגילת אסתר איז ניט מער ווי א געווייניטלעכע דערציילונג, א הויף־אינטריגע אין אן אָריענטאַלישן קעניגס פּאַלאַץ, דאָך איז עס די אייניציקע מגילה וואָס מיר זענען מחויב זי צו לייענען אָונט און ביי טאָג, אין דעם טאָג פון פורים. ס׳איז דער חיוב פון יעדן ייד אריינצודרינגען אין געדאַנק פון יעדן וואָרט, אין יעדן אות און אין יעדער תג פון דער מגלה.

די דערהויבנסטע קאַפּיטלען פון ישעיה הנביא, די לירישסטע מזמורים פון תהלים, די ראָמאַנטישסטע השתפכות הנפש פון שיר השירים, די אייביק גילטיקע געדאַנקען פון מענטשלעכן מין און פון דער מענטשלעכער נשמה, וואָס ליגט אין די ספרי הנביאים און אין די אנדערע ספרי קודש — דאָך איז זייער לייענען ניט קיין חיוב נאָר א רשות, אין דער צייט ווען מגילת אסתר איז זוכה געווען אז צו לייענען זי איז דער זעלבער חוב ווי דאָס קריאת־התורה. בענוגע אזוי מאַכט מען אויך איבער איר א ברכה בשם ומלכות. פאַרן לייענען און נאָכן לייענען. הגם אין איר איז ניט דערמאָנט גאָטס נאָמען.

נאָך מער, בעת דאָס לייענען אָדער צו הערן זיך צום לייענען פון דער תורה איז חל נאָר אויף די מענער, צו לייענען די מגילה איז דער זעלבער חיוב אויך פאַר די פרויען.

הגם אלע יידישע יום־טובים מערקן אָפּ א באַשטימטע און חשובע דאַטע אין דער אנטוויקלונג פונעם יידישן דת, דאָך האָט פורים זוכה געווען זיי איבערצושטייגן אין זייער חשיבות, צו פאַרנעמען אזא וויכטיק אָרט אין באַוואוסטזיין פונעם רעליגיעזן ייד, וואָס איז אויסגעדריקט געוואָרן דורכן בעל־הפיוט: אם כל המועדים בטלים ימי הפורים לא נבטלים, אויך ווען אלע יום־טובים וועלן בטל ווערן. דאָך וועט איבערבלייבן פורים.

טראָץ דעם וואָס די רעטונג פון די יידן וואָס איז געשען אין די פורים־טעג און איז דערמאָנט אין דער מגילה איז געקומען דורך א נאַטירלעכער אנטוויקלונג פון די געשעענישן, גאָטס האַנט איז כמעט ניט צו דערזען (אנדערש ווי עס איז געשען ביי יציאת מצרים אָדער ביי מעמד הר־סיני). הגם די חכמים ציילן אָט דעם נס צווישן די לעצטע פון די ניסים, דאָך האָט דער סימבאָל פון אָט דעם נס איבערגעשטיגן אלע ניסים פון פריער און שפּעטער.

פון דעם איז געדרונגען אז דער גורל פון דער מגילה האָט זיך אנטוויקלט אין אן אומפאַרגלייכלעכער פּראָפּאָרץ, סיי ביים אנטשטיין, סיי לויטן סטיל און תוכן. אָט די אומגלייכקייט צווישן דער סיבה און רעזולטאַט וועלן מיר פּרוּוון דערקלערן ניט על פי נס (מיר האָבן דאָך שוין דערמאָנט אז דאָס געשעעניש גופא וואָס האָט געבוירן די מגילה ווערט אָנגערופן דער לעצטער צווישן די ניסים) נאָר דורך דער לאָגישער אנטוויקלונג פון געשעענישן.

אמת, די חכמים וואָס אסתר האָט צונויפגענויפגעזאַמלט אז זיי זאָלן מיט זייער פעדער פאַרצייכענען און דערציילן פאַר די קומענדיקע דורות דאָס וואָס איז געשען אין זייערע טעג, האָבן עס ניט געטון צוליב איר. צוליבן געבאָט פון אסתרן, נאָר צוליב דער וויכטיקייט גופא פונעם געשעעניש. זיי האָבן עס טאַקע אָנגעשריבן אין דעם טעקסט פון דער מגילה: „וזכרם לא יוסף מזרעם". און זייער געדעכעניש זאָל ניט אויפהערן ביי זייערע קינדער (אסתר י—כח). דווקא ווייל זיי זענען געווען „יודעי העיתים" און געזען מיט זייער נבואה די צוקונפט, דערפאַר האָבן זיי געוואָלט אז אָט די געשעענישן זאָל איינגעקריצט בלייבן אין זכרון, מיט זייער פאַרצייכענען האָבן זיי אין זין געהאַט ניט נאָר צו מאַכן א כראָניק פון דער פאַרגאַנגענהייט, נאָר דאָס זאָל זיין א לעקציע אויך פאַר דער צוקונפט. זייענדיק אויך „יודעי דת ודין" האָבן זיי געזען מיט זייער נבואה אז דער וועג פון א רעליגיעזן ייד, וועמענס פאַרשטייער זיי זענען געווען, איז פול מיט נסיונות, דערפאַר האָבן זיי געוואָרנט אז דער פּסק־דין פון דער געשיכטע איז אומרחמנותדיק אויב מ׳וועט זיך ניט אָראָפּלערנען פון אָט דעם ביישפּיל, פון די געשעענישן וואָס ווערן דערציילט אין מגילת אסתר.

אָט די לעקציע איז א פּשוטע און גלייכצייטיק א דערהויבענע. מיר ווערן געוואויר אז דער „העפּי־ענד" פון סוף דער מגילה לייזט ניט דאָס פּראָבלעם וואָס האָט זיך געשטעלט. די סכנות וואָס האָבן זיך געוויזן אין אנהויב זענען ניט באַזייטיקט געוואָרן, נאָר זענען צייטווייליק אָפּגעלייגט געוואָרן. די הויפּט גורמים וואָס האָבן געבראַכט א גאַנץ פאָלק אויפן ראַנד פון אומקום זענען ניט באַזייטיקט געוואָרן. ביים סוף פון דער מגילה ווערט דערמאָנט אז אחשורוש איז ווייטער געבליבן מלך איבער פּרס און מדי און האָט ווייטער געשטעלט שטייערן איבער די אינדזלען פון ים. „אכתי עבדי דאחשורוש אנן". זענען מיר דאָך ווייטער די עבדים פון אחשורושן. דער גורל פון די מאַסן איז געבליבן ווייטער ווי פריער, אונטער דעם קאַפּריזנעם מאָנאַרכישן ווילקיר.

„חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". דער מענטש איז מחויב זיך אנצוטרונקען פורים ביז ער וועט ניט וויסן צו מאַכן א חילוק צווישן פאַרשאָלטן זאָל ווערן המן און געבענטשט זאָל זיין מרדכי. פורים איז א פריילעכער יום־טוב אָבער הינטער דער פריילעכקייט באַהאַלט זיך און טליעט א טרויער. ניט צופעליק איז געבראָכן געוואָרן דער אלגעמיינער פּרינציפּ פון זיין צוריקגעהאַלטן אין אלע יידישע יום־טובים, ווייל די שמחה פון פורים קאָן זיין נאָר ביי יענעם, וואָס זיינע חושים זענען פאַרטויבט. ווייל ביי איינעם וואָס די חושים זענען וואַך, פרעגט זיך: „ולשמחה מה זו עושה?" ווי קענען מיר זיך משמח זיין ווען די רעטונג אונדזערע איז ווייטער אָפּהענגיק אין גוטן ווילן פון א טיראַן? נאָר דורכן פאַרטויבן אונדזער באַוואוסטזיין, כדי ניט צו זען די רעאַליטעט, נאָר דורך אויבנאויפיקן קוק אויף דער סצענישער אקציע פון מגילת אסתר, אָן דעם זיך ניט צו קוקן הינטער די קוליסן, קענען מיר זיך פרייען אין איר שמחה. און אויב דער נאָמען פו־

(אויף זייט 9)

א געבענטשטע טעטיקייט

די פרעסע פון די פאַראייניקטע שטאַטן וועגן באַזוך פונעם רב הכולל ד״ר דוד משה רוזן שליט״א

דער רב הכולל שליט״א בעת דער מסיבה פון דער אנטידיפעמיישן ליגע

„א פּראָמינענטע פּערזענלעכקייט". „אן אָנגעזעענער גייסטיקער מנהיג". „א גאון התורה". „אן אויסגעצייכנטער רעדנער און געטרוי אזא וואונדערבאַרער פּובליציסט". מיט אזעלכע טערמינען דרוקט זיך אויס די יידישע פּרעסע — און ניט נאָר די יידישע — פון די פאַראייניקטע שטאַטן וועגן רב הכולל ד״ר דוד משה רוזן שליט״א.

אויף אונדזער רעדאַקציע־טיש געפינען זיך צונויפגעזאַמלטע אויסשניטן פון דער פּרעסע, פאָטאָגראַפיעס, בליצאויפנאַמעס פון די טעלעגראַפן־אגענטורן, ציימונגען, זשורנאַלן. אלע פאַרמעסטן זיך איבערצוגעבן, אין די שענסטע אויסדרוקן, וועגן באַזוך פון דער רבנית און רב הכולל שליט״א. איבערצוגעבן זיינע דערקלערונגען, צו פאַרצייכענען דעם ברייטן עכאָ וואָס זיי האָבן ארויסגערופן אין דער עפנטלעכער מיינונג. ס׳איז, פאַרשטייט זיך, ניט מעגלעך איבערצוגעבן מיט פּרטים דאָס רייכע פּובליציסטישע מאַטעריאַל; דעריבער וועלן מיר זיך באַגניגן צו געבן נאָר אייניקע אויסצוגן. מיר האָפן אז זיי וועלן געבן פאַר אונדזערע לייענער די מעגלעכקייט זיך צו מאַכן א בילד וועגן די אָפּרופן וועגן דעם איצטיקן באַזוך מעבר לים פון אונדזער גייסטיקן מנהיג.

א געטריי בילד וועגן יידישן קיבוץ פון רומעניע

ווי פאַר אונדזערע לייענער איז שוין באַוואוסט, האָט דער רב הכולל שליט״א געמאַכט אָט דעם באַזוך אויף דער איינלאַדונג פון די גרויסע אמעריקאַנער אָרגאַניזאַציעס יונייטעד דזשואיש אַפּיל כדי צו האַלטן פּאָרטראַגן אין מערערע וויכטיקע יידישע צענטערס: ניו־יאָרק, טשיקאַגאָ, פּיטסבורג, אטלאַנטאַ־דזשאָרדזשיא, אָמאַהאַ־נעבראַסקאַ א״א. אין אָט די מקומות האָט דער רב הכולל שליט״א. מיט זיין באַקאַנטן אָראַטאָרישן טאַלאַנט, פאַרגעשטעלט פאַר די צוהערער א רעאַל בילד וועגן דעם יידישן קיבוץ פון רומעניע, די געשיכטלעכע באַדינגונגען פון דער פאַרגאַנגענהייט ווי אויך די וויכטיקע רעאַליזירונגען פון די יאָרן נאָך 1944. ער האָט אונטערגעשטראָכן די פולע פרייהייט וואָס די יידן געניסן גלייך מיט אלע בירגער פון סאָציאַליסטישן רומעניע. אָט די הויפּט־אידייע קומט ארויס ווי א רויטער פאָדעם אין אלע זיינע דערקלערונגען, פון דער טריבונע און באַלעמער. ווי אויך די וואָס ער האָט געמאַכט פאַר דער פּרעסע, נייעס־אגענטור צי טעלעוויזיע.

דער רעפּאָרטער פון זשורנאַל „קאַמפּיין וואָרלד" האָט סוגעסטיוו איבערגעגעבן דעם אינטערעס פון די פּרעסע־פאָרשטייער פאַר אָט דעם גאַסט, באַשרייבנדיק די שטימונג פון זיין רעזידענץ: „אין אן אַפּאַרטאַמענט פון א ניו־יאָרקער האָטעל, וואו ער וואוינט וויניק, צווישן צוויי ארויספאָרן אין ראַם פון א טורניי, וואָס ער האָט אונטערגענומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן פאַר יונייטעד דזשואיש אַפּיל. ער און די רבנית ווערן גלייכצייטיק אינטערוויואירט פון זשורנאַליסטן, אָבער די געסט זענען שטענדיק באַלעסטיקט און די טעלעפאָן־אָנרופן פון זייערע פריינד און פאַרערער, וועלכע אין ענגליש, יידיש צי רומעניש ווינטשן זיי א ברוך הבא".

דער אמעריקאַנער ציבור האָט אזוי ארום זיך באַקאַנט דירעקט פונעם סאַמע אויטאָריזירטן מקור וועגן דער טעטיקייט פון דער פעדעראַציע און פון די העכער 70 יידישע קהילות אין רומעניע, וועגן די העכער 150 בתי־כנסת, וועגן די תלמוד־תורה און העברעאישע קורסן, ווי אויך וועגן די אנדערע קהילהשע מוסדות. מיט באַזונדער אינטערעס איז אויסגעהערט געוואָרן דער באַריכט וועגן דער טעטיקייט פון דער סאָ־

(סוף אויף זייט 9)

„איבעראַל האָט איר איבערגעלאָזט א טיפן רושם"

צוריקגעקערט פון זיין באַזוך אין די פאַראייניקטע שטאַטן האָט דער רב הכולל ד״ר דוד משה רוזן שליט״א באַקומען פאָלגנדיקן בריוו פון ה׳ פּאָל צוקערמאַן, פּרעזידענט פון דער אָרגאַניזאַציע יונייטעד דזשואיש אַפּיל:

ליבער רב הכולל,

איך ווייס ניט וויאזוי אָנצוהויבן אָפּצודאַנקען אייך פאַר אלץ וואָס איר האָט געטון פאַר יונייטעד דזשואיש אַפּיל און פאַר די יידן פון איבעראַל במשך אייער איצטיקן באַזוך, צוזאַמען מיט דער רבנית ד״ר רוזן, אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

איך האָב שוין לאַנג געוואוסט וואָס פאַר א טאַלאַנטירטער און פעאיקער מענטש און געטרייער ייד איר זענט; איר האָט עס פונסניי באַוויזן אין עטלעכע פון אונדזערע וויכטיקערע שטעט, וואָס איר האָט באַזוכט. איבעראַל וואו איר זענט געווען, האָט איר איבערגעלאָזט א טיפן רושם, וואָס וועט פאַרזעצן משפיע צו זיין אונדזער אקציע פון זאַמלען פאָנדן, וואָס ווערט אויסגעפירט פון יונייטעד דזשואיש אַפּיל אין די קהילות.

איך באַגריס אייך פאַר אָט דעם אלעם און פאַר די רעפעראַטן וואָס איר האָט געהאַלטן, פאַר די אינטערוויואַען וואָס איר האָט געגעבן דער אמעריקאַנער פּרעסע. אויך בעט איך אייך, אז איר זאָלט איבערגעבן דער רבנית ד״ר רוזן אונדזער שעצונג, ווייל זי האָט אייך באַגלייט אין אָט דער רייזע און פאַר דעם אינספּירירטן פּאָרטראָג וואָס זי האָט געהאַלטן אין פּיטסבורג.

מיט די וואַרעמסטע גרוסן און וואונטשן

אייער

פּאָל צוקערמאַן

* *

א בריוו פון פּרעזידענט פון דער אנטידיפעמיישן ליגע

חשובער רב הכולל,

אין נאָמען פון די אלע וואָס האָבן זיך באַטייליקט אין דער מסיבה, וואָס מיר האָבן אָרגאַניזירט לכבוד אייך דעם 30־טן יאַנואַר ד״י. דאַנק איך אייך וואַרעם פאַר אייער וואונדערבאַרן פּאָרטראָג און פאַר דער ווערטפולער צייט וואָס איר האָט אונדז געווידמעט.

מיר אלע זענען טיף באַאיינדרוקט געוואָרן פון אייער רעדנער־טאַלאַנט, פיינעם הומאָר און שיינע געדאַנקען. מיר זענען זיכער אז באַזוכן ווי אייערע וועלן העלפן צימענטירן די וואַקסנדיקע פאַרבינדונג צווישן די פאַראייניקטע שטאַטן און רומעניע, בפרט וועט עס זיין א גרויסער בייטראָג לטובת דעם יידישן קיבוץ פון רומעניע.

זאָל אייער טעטיקייט זיין געבענטשט און פּרוכטבאַר אויך להבא. מיר וואַרטן מיט פרייד אייער קומענדיקן באַזוך ביי אונדז.

מיט וואַרעמע גרוסן פון שלום

בנימין עפּשטיין

די כלי זמרים

די פארצייטיקע פידלען, וויפל וואָלט איך נישט אוועקגעגעבן כדי אייך צו הערן נאָך איין מאָל אייער געזאַנג! אינעם לעבן פונעם שטעטל זענט איר געווען דער יום־טוב, אַזוי ווי דער בעקער איז געווען דאָס טעגלעכע ברויט. אייער אָרט אין דער געזעלשאַפטלעכער היעראַרכיע איז געווען דער באַשיידנסטער, ווייל דאָס שווערע לעבן האָט איבערגעלאָזט זייער ווייניק פלאַץ פאַר פרייד און געזאַנג. דערפאַר, בילכער פון זיי זענען געווען נישט נאָר די סוחרים נאָר אויך די בעקער, די קיזשנער, אפילו אויך די בעלי־עגלות. יעדער איינער פון אָט די דאָזיקע האָט געהאַט זיין באַשטימט אָרט, זיין אומבאַשטרייט־בארע ניצלעכקייט. און דערפאַר האָט עס מער־ווייניקער פארזיכערט דאָס טאָג־טעגלעכע שטיקל ברויט. איר אָבער, פידלען און אַנדערע כלי־זמרים, איר האָט אויף אייך גענומען אַן אַנדערן גורל. אין די וואָכנדיקע טעג האָט אייך קיינער נישט גענומען אין אַכט. אייער וויכטיקייט איז אומבאַדינגט געווען פארבונדן מיט א יום־טוב, מיט א שמחה, בקיצור: אייער מצב איז געווען אַן אויסערגעוויינטלעכער. דערפאַר, לעם דער מלאכה פון א מוזיקאַנט, וואָס מ׳האָט דערוואָרבן דורכן איינגעבוירענעם טאַלאַנט, האָט יעדער פון אייך אויך א צווייטע מלאכה, א גאָר פראָזאַישערע און פרעמדע פון זיין כאַראַקטער, וואָס איז אָבער עלול געווען צו פארזאָרגן מיט פר־נסה: א געזעלן ביי א קיזשנער, א וואַסער־טרע־גער אָדער אַן ארויסהעלפער ביי א דראָזשקע־קוטשער, וואָס ליגט ערגעץ אין א בעטל פון א שפּיטאָל...

ניין, דער פידלער פון מיין יוגנטשטעטל האָט זייער ווייניק געענדלט מיט יענעם פון אויף שאַגאַלס לייוונטן. מיין פידלער האָט נישט גע־האַט אויפן שטערן דעם חותם פון א גאון. זיין געזיכט האָט נישט געהאַט די קאָליר פון פלאַ־מען און, איבערהויפּט, איז ער נישט געפלויגן איבער די דעכער. ער, ווי די אַנדערע יידן פו־נעם שטעטל, פלעגן שניידן זייער וועג דורך די געסלעך ווינטער דורך די שנייען, האַרבסט און פרילינג אין טייכן בלאָטע, זומער פארזונקענע אין שטויב. אָדער אפשר איז ער טאַקע יאָ גע־פלויגן, נאָר מיר, פשוטע מענטשן, האָבן דאָס נישט באַמערקט?..

א פאַקט איז אַז איר זענט געווען דאָס גע־זאַנג, די פריילעכע שעה פונעם שטעטל, וואָס איז תמיד געווען איינגעטונקען אין דאגות און נויט. דאגות און נויט וועגן פרנסה, וועגן דירה־געלט און האָלץ צום פאַרהייצן, וואָס האָט תמיד געמאַנגלט נאָך ערב דעם ווינטער, וועגן די קינ־דער וואָס מ׳האָט שווער אויפגעוואַקסן און האָבן זיך גענויטיקט אין אַזוי פיל הוצאות. דאָס אַלעס ווייסט איר דאָך זייער גוט נישט נאָר פון הערן. די צייט, אָבער, שטייט נישט אויפן אָרט און, טראָץ די שווערקייטן, זענען די קינדער אויס־געוואַקסן און גרויס געוואָרן. אַזוי איז אָנגע־קומען דער פיל געוואַרטער טאָג פון צו מאַכן חתונות און דערמיט איז געקומען אויך אייער שעה. ווייל אָן אייך האָט מען קיין חתונה אין שטעטל נישט געקאָנט זיך פאָרשטעלן. אַזוי ווי מ׳קאָן זיך נישט פאָרשטעלן קיין פרילינג אָן פסח און א האַרבסט אָן שמחת תורה.

די כלי־זמרים פונעם אַמאָליקן שטעטל, ווי וואונדערבאַר איז געווען אייער געזאַנג! ווי גוט האָט איר געקאָנט אויסדריקן דאָס געפיל פון דער מוטער און די שטאָלץ [פונעם פאָטער, די פרייד וואָס איז געווען צונויפגעשטעלט פון דעם גערירטקייט און האָפענונג פון דער כלה! איצט, אין אָט דעם חתונהדיקן מאָמענט, האָט מען פאַר־געסן אין די אַלע דאגות, אין די שלאָפלאָזע נעכט ווען מ׳האָט געטראַכט וועגן נדן, שטעפּיר — דער נעבעכדיקער שטעפּיר פון אַן אָרעמער כלה! — און אַנדערע פאַרזאָרגענישן... אַלץ איז פאַרגעסן געוואָרן. אייערע פידעלעך, קאָנטראַ־באַסן און פויקן האָבן זיי פאַרטריבן פונעם זכרון און נאָך מער פאַרגעסן געמאַכט. און דו, פלייט, האָסט זיך אויך באַטייליקט אין אָט דעם וואונדער, דו, פלייט, דער פאַרכישופנדיקסטער פון די פלייטן...

ס׳איז געווען די שעה פון אייער גדולה, ווען אייער קול האָט זיך געלאָזט הערן. די וואָס האָבן אייך א גאַנץ יאָר נישט גענומען אין אַכט, האָט אייך איצט אויסגעהערט מיט באַוואונדע־רונג און ערונג... אויבנאָן ביים טיש, באַערנדיק די חתונה־סעודה, זיצט דער רב פאַרטראַכט מיט פאַרמאַכטע אויגן; די אַנדערע מחותנים האָבן איבערגעריסן זייערע רייד, פאַרכישופט פון די סטרונעס, און פון די אויגן פון דער כלהס מוטער רינען די טרערן, ווי א שלאַקס־רעגן. דאָס איז דער שכר פאַר די וואָס אין די גע־וויינטלעכע טעג פון א גאַנץ יאָר נעמען זיי אייך כמעט ניט אין אַכט.

אָבער, ווי געזאָגט, אין לעבן פונעם שטעטל זענען די יום־טובדיקע טעג געווען זעלטענע, אויסעראָרדנטלעכע. פורים, אַן אַנדערע געלעגנ־הייט פאַר אייך, איז געווען נאָר איין טאָג אין יאָר און די חתונות — וויפל חתונות זענען בכלל פאָרגעקומען אין א נעבעכדיקן פאַרגעסן שטעטל? — דערפאַר האָט דאָס גאַנצע וואונדער געדויערט נישט מער ווי א הרף־עין, נאָך וועלכן איר, מו־זיקאַנטן, האָט אויפגעהאָנגען דעם פידל אויף דער וואַנט און זיך אומגעקערט צו אייערע פראָזאַישע עסקים. וואַרטנדיק אויפן קומענדיקן פורים און אויף א קומענדיקער חתונה. האָט דער פלייטיסט זיך צוריקגעקערט צו קיזשנעריי, דער קאָנטראַבאַסיסט צום פעסל וואַסער און דער פידלער איז נישט ארויף אויפן דאַך נאָר אויף דער קעלניע פון דער דראָזשקע. דאָך איז ער

פון דאָרט נענטער געווען צום הימל און דאָס שטיקל חיונה איז געווען אביסל זיכערער...

יעדעס שטעטל האָט זיך געהאַט איר קאַפעליע, אין די גרעסערע שטעט זענען זיי געווען גרע־סער און מערער. אין יאַס, למשל, אין יאָר 1835 איז געווען א פאַראיין פון יידישע כלי־זמרים, זייער פרעזידענט איז געווען איינער איציק צימבלער, וועגן וועלכן ס׳ווערט דערמאָנט אין פאַרצייטיקע כראָניקעס. דאָרט איז אויך גע־ווען א שיל פון די כלי־זמרים. וויאַזוי האָט געזאָלט אויסזען א קבלת שבת אָדער א יום־טובדיק דאַווענען אין אָט אַזא שיל, וויאַזוי האָט געזאָלט דאָרט אויסזען דער חזן און דער כאָר וואָס האָט אים אַקאָמפּאַנירט? דאָס קאָנען מיר זיך נאָר פאָרשטעלן און אפשר דאָס אויך נישט...

אַזוי זענען פאַרביי די יאָרן און די צייטן איבערן יידישן שטעטל. מיטאַמאָל זענען די קינ־דער אויסגעוואַקסן, די מיידלעך זענען כלות גע־וואָרן און ס׳זענען געקומען די צייטן פאַר די מוזיקאַנטן, דערנאָך האָבן די יונגע מאַמעס אויפגעוואַקסן אַנדערע קינדער, וואָס זענען צו זייער צייט געוואָרן חתן־כלה. אין צווישן האָט איינציקווייז אויפגעהערט צו איין פידל אָדער פלייט איר געזאַנג, און איז אַוועק, כמעט נישט באַמערקט פון קיינעם, אַזוי ווי זיי האָבן געלעבט, צו זייער אייביקער רו. אַן אַנדערער האָט פאַר־נומען דאָס אָרט אין דער קאַפעליע, ווייל הגם עס איז נישט געווען אַזוי נויטיק ווי דאָס ברויט, דאָך האָט דאָס שטעטל זיך גענויטיקט אויך אין געזאַנג.

ס׳איז געקומען די מלחמה, מיט דער אומ־מענטשלעכקייט און ליידן וואָס האָט זי באַגלייט, ווען די מענער פונעם שטעטל זענען אַוועק אין די צוואַנגס־אַרבעט־באַטאַליאָנען, זענען די מו־זיקאַנטן פאַרלאָדן געוואָרן אין די וואַגאָנען צו־זאַמען מיט זייערע פידלען, פלייטן און קאָנ־טראַבאַסן. דאָרטן, אין די זעלטענע רגעס פון אָפּרו. בין־השמשות, האָבן זיי געזונגען פאַר זייערע חברים. געשפּילט „שטיקלעך" פון די חתו־נות, פון בענקשאַפט און פון האָפענונג, געשענקט פאַר די פאַרצווייפלטע א טרויעריק־לוסטיקע רגע.

דערנאָך האָט זיך דער שטורם אָפּגעשטעלט, דאָס לעבן האָט אָנגעהויבן לויפן אויפן אַלטן שטייגער, אָבער דאָך אַנדערש. די דערנידע־ריקטע פון נעכטן האָבן זיך היינט אויפגעהויבן צו נייע הויכן. דאָס געזאַנג פונעם פידל, פון דער פלייט, פון דעם אַקאָרדעאָן איז פאַראיבער, על פי רוב, די ענגע גרענעצן פונעם שטעטל, דערגרייכנדיק צו רום, הגם נישט דווקא פון א מנוחין צי אויסטראַך. די אָבער וואָס האָבן פאַר־ענדיקט זייער געזאַנג פאַר דער צייט, זענען דערגאַנגען צו דער אייביקער רו, שלאָפן זיך רויק פאַראיינט, בשכנות מיט יענע, וועמען זיי האָבן געשאָנקן מאָמענטן פון פרייד און דערהוי־בענעם פאַרגעניגן בעת זייער לעבן. איצט, ביים בית־דין של מעלה, זענען זיי מסתמא געוואָר געוואָרן אַז זייער אָרט אין שטעטל איז נישט געווען אַזוי אומוויכטיק, אַז זייער אויפטו פאַר זייערע מיטמענטשן איז מיט גאָרנישט געווען מינדער ווי, לאָמיר זאָגן, דעם בעקערס, דעם קיזשנערס, צי פון סיי וועלכן אַנדערן וואָס האָט געשאַפן מאַטעריעלע ווערטן.

וויקטאָר רוסו

אלטע ספרים

פורים תורה

(א פורים־רעצענזיע)

אַן אלטער יידישער מנהג איז פורים זיך אָנצושיכורן, כדי נישט צו קאָנען מאַכן קיין חי־לוק צווישן אָרור המן און ברוך מרדכי.

פורים איז געווען דער איינ־ציקער טאָג אין יאָר, ווען ס׳איז געווען א מצוה זיך אָנצושיכורן. און מיט דער געלעגנהייט האָט מען זיך דערלויבט צו פאַר־שטעלן, זיך צו מאַסקירן. נישט נאָר קינדער האָבן געזאָגט א „פורים־שפּיל". אויך דער־וואַקסענע, בפרט אין די חסי־דישע קרייזן, פלעג מען זאָגן פורים־תורה.

און דאָך — האָב איך אינער־געץ נישט געלייענט און קיין מאָל נישט געהערט, אַז נאָך אַזא פורים־הוליאַנקע, זאָל מען געוועגן זיך שלאָגן אָדער שטעכן זיך מיט מעסערס, ווי געוויינט־לעך שיכורים טוען... יידישע שיכורים, אַז זיי האָבן געטרונ־קען א גלעזל וויין, האָבן זיי זיך גענומען זאָגן פורים־תורה, אויסגעטייטשט א פסוק פון דער מגילת אסתר, בדרך הלצה.

מסתמא אַזוי איז אַנטשטאַ־נען דאָס ספר, וואָס איך וויל דאָ „רעצענזירן". דאָס איז א ספר וואָס איז דערשינען אין ווארשע אין יאָר 1885 אונטערן טיטל „מסכת פורים, מן תלמוד שיכורים".

אָט די מסכת פורים איז א פּאַראָדיע, וואָס איז אָנגעשריבן געוואָרן לויטן נוסח און סטיל פון תלמוד בבלי. די פיר פּרקים פון וועלכע די פורים־גמרא איז צונויפגעשטעלט איז לויט דער פאָרעם פון דער גמרא פסחים. אַזוי ווי אין דער גמרא פסחים ווערט דיסקוטירט וויאַזוי זיך אָפּצוהיטן פסח פון חמצדיקע מאכלים, אַזוי לערנט אונדז די מסכת פורים וויאַזוי מען זאָל זיך אָפּהיטן פון צו טרינקען וואַסער... פורים טאָר מען נישט טרונקען נאָר וויין, ביר, בראָנפן וכדומה. איז הויבט זיך עס אָן מיט א משנה, דערנאָך גייט א פּילפּול צווישן די „תנאים" ר׳ שכרן, ר׳ יינא און נאָך אַזעלכע לוסטיקע נעמען.

די פורים־גמרא אַנטהאַלט אויך לעגענדעס און פּאַראַפראַזירטע גמרא־מעשהלעך. אַזוי למשל ווערט דערציילט אויף דף ד׳ עמוד ב׳, ר׳ שכרן דערציילט:

איין מאָל בין איך געווען אונ־טערוועגנס. גראָד דעמאָלט איז געווען פורים און איך האָב נישט געהאַט קיין וויין צו טרונקען. האָב איך זיך זייער געערגערט וואָס איך קאָן נישט מקיים זיין די מצוה צו טרונקען לכבוד פורים. האָט זיך געטראָפן און ס׳איז געשען מיט מיר א נס אַז איך בין דערגאַנגען צו א הייל. דאָס איז געווען די הייל פון לוט, וואו איך האָב גע־פונען א קריגל וויין און איך האָב זיך אָנגעשיכורט. ווען ר׳ שכרן איז געשטאָרבן איז אים אַקעגנגעקומען לוט און צו אים געזאָגט: וואויל איז דיר, מיין זון, וואויל איז איז דיר... זאָגט רש״י: צוויי מאָל „וואויל איז דיר" ווייל ס׳זענען געשען צוויי ניסים: ער האָט אָנגעטראָפן אין לוטס הייל און אַז ס׳איז אריין די ברכה אין קריגל וויין, אַז ער זאָל זיך קענען אָנשיכורן.

נאָך דער מסכת פורים גע־פינט מען אין אָט דעם ספר א הגדה לליל שיכורים. דאָס איז אויך שטרענג נאָך דער פאָרעם און סטיל פון דער הגדה של פסח. קאַפּיטל נאָך קאַפּיטל חזרן זיך איבער די קאַפּיטלעך פון דער הגדה, אָבער דאָך נישט די הגדה, נאָר א פּאַראַפראַזע. פון דער מה נשתנה ביז חד גדיא.

האָט זיך געענדיקט די הגדה, קומט א נייער חלק: סליחות לפורים. סליחות ווי אַלע סלי־חות, מיט א שיינער העברע־אישער מליצה, לויטן אלף־בית, מיט פּזמונים, דערגרייענדיק ביז נעילה...

אויפן שער־בלאַט פון דעם ספר איז נישט אָנגעגעבן דער נאָמען פונעם אמתדיקן מחבר. דאָ ווערט נאָר געזאָגט אַז ס׳איז געשריבן געוואָרן דורך באַ־רימטע שיכורים. אָבער זוכנ־דיק אין ספר אוצר הספרים, וואָס איז דערשינען אין ווילנע אין יאָר 1880, האָב איך געפונען אַז דער מחבר פון דער מסכת פורים איז ר׳ קלונימוס בן קלונימוס, וואָס האָט געלעבט אין דרייצנטן יאָרהונדערט. דער מחבר פון מוסר־ספר „אבן בוחן".

אָט די מסכת פורים איז דער־שינען אין מערער אויפלאַגעס, אָנהויבנדיק פונעם זעכצנטן יאָרהונדערט. שפּעטער איז אויך צוגעגעבן געוואָרן אויך די פּאַ־ראָדיע פון „הגדה לליל שיכו־רים", וואָס ס׳האָט אָנגעשריבן אין אָנהויב פונעם ניינצנטן יאָרהונדערט ר׳ צבי הירש זו־מערהויז פון בריסל.

שפּעטער איז אויך צוגעגעבן געוואָרן סליחות לפורים (צי מליצה לפורים) פון ר׳ יהודה בן זאב.

אַזוי האָט זיך צונויפגעזאַמלט א תורה־שבכתב פאַר פורים. אָבער די תורה שבעל־פה איז געווען פיל גרעסער, וואָס איז געשאַפן געוואָרן במשך פון דור־רות.

אין מיינע יוגנט־יאָרן האָט מען אויך געדרשנט אויף די פסוקים פון מגילת אסתר. מ׳האָט אויסגעטייטשט די פסוקים אויף א פורימדיקן אופן. אַזוי למשל דערמאָן איך זיך, אַז איינער האָט אויסגעטייטשט דעם פסוק „ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו" (אסתר ה—יא). אין דעם תרגום יהואש לייענט זיך עס אַזוי: „און המן האָט אויסדערציילט פאַר זיי זיין גרויס עשירות און זיינע פיל קינדער"... א שיינער המן, אַז ער דערציילט פאַר זיין ווייב זרש וויפל קינדער ער האָט! זי ווייסט עס אַליין נישט?!...

קידוש פלעג מען מאַכן אויך פורימדיק. אָנהויבנדיק טאַקע ביים טראַדיציאָנעלן „יום הששי" אָבער דאָ איז געוואָרן א מין קייטן־שפּיל. אַזוי ווי מ׳איז אָנגעקומען צון א וואָרט ווי „ויכולו השמים" האָט מען שוין נישט פאַרגעזעצט דעם קלאַ־סישן קידוש, נאָר מ׳האָט פאַר־געזעצט מיט אַן אַנדערן פסוק, „אדם יסודו מעפר" און אַזוי ווייטער. פאַקטיש האָט דער קי־דוש זיך נישט געקאָנט ענדיקן אַזוי גיך, ווייל דער קידוש־מאַכער איז געוויינטלעך געווען א בקי און געקאָנט אָן א צאָל פסוקים אויסנווייניק...

אַזוי האָבן יידן זיך משמח געווען פאַרצייטנס אין דעם יום־טוב פורים. זיי האָבן זיך אָנ־געשיכורט כדי מקיים צו זיין די מצוה נישט צו קאָנען א חילוק מאַכן צווישן אָרור המן און ברוך מרדכי, אָבער איך האָב קיין מאָל נישט געהערט אַז זיי זאָלן זיך געווען צע־שלאָגן מיט מעסערס... זיי האָבן אין דער צייט געזאָגט פורים־תורה...

וואָלף טאַמבור

הונדיק, הונדיק, ווען איז פורים?

— הונדיק, הונדיק, ווען איז פורים?
— אָדר, אָדר אָ...!
— גוט וואָס דו ביסט שוין געקומען
גוט וואָס ביסט שוין דאָ!

פורים ברענגט אונדז די מגילה
גראָגערלעך מיט רעש,
קאַרנאַוואַל, גראָטעסקע מאַסקן
און דעם המן־טאַש.

האָניק־פלאָדן אין דריי גאָרנס
און צימעסלעך א פּאָר,
וויאַזוי צוקערזיס זיי זענען,
מעג אונדז זיין דאָס יאָר.

משלוח־מנות שמעקט אויף גאַסן
כשר פורים־גרייט,
קליין און גרויס איז מלא־שמחה
דאָס הארץ איז פול מיט פרייד.

יעדער ייד זיך מאַכט א שמחה —
א סעודה מיט א שמיץ;
געסט אויף געסט, און נאָר ס׳זינגט זיך
אין דעם אַלדאָס גוטס.

— — — — — — — — — — —

פורים טאַקע נישט קיין יום־טוב,
קדחת נישט קיין קרענק...
נאָר נסים האָט אונדז גאָט געוויזן,
ישראליק געדענק!

לעאָן בערטיש

מגילת אסתר — דברי שלום ואמת

מאת הרב הכולל ד"ר דוד משה רוזן

„הכול חלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל". גורלו של ספר מותנה אף הוא כגורל חיי האדם, בתסבלבות נסיבות חיצוניות, נסיבות המכרישות שאי אפשר לבודדן ולא להתחשב בהם.

רושמי הולדותיהם של חיי אישים דגולים בהיסטוריה וחוקרי יצירות סיפרותיות של העבר יעמלו לשוא, ברצותם לבודד את נושאי מחקרם, ולא להתחשב בכל ההשפעות שפעלו עליו. ברצותם להתעלם ממה שהתיים עצמם בדבר־עדויות ופתוליהם הסביעו בו.

זכוכית המגדלת של הקרוניקון או זו של המבקר הסיפרותי יודעת לגלות מחמת לשכבות האבק שוצטברו, עיקבות הנסיבות החיצוניות שפעלו ושגרמו בפעולתם המתמדת ליצירת ההוא המתכונה בשם: גורל חיי האדם או, גורלה של יצירה סיפרותית.

אם נביא בחשבון ונתחשב עם האמור לעיל, נוכל גם להבין את גורלה המוזר של מגילת אסתר, שבהתלטתם של רבותינו שתיכלל בין עשרים וארבע כתבי הקודש, עוררה במשך הדורות ספקות ופקפוקים. ויש ששאלו מה גרם והשפיע שהמגילה הזאת תיכלל בתנ"ך? אין אנו מוצאים בה לא את דבר אלוקים חיים, העובר כחוט השני בשאר ספרי הקודש (היא היחידה בתנ"ך ששמו של השם יתברך לא נזכר אף פעם). אין בה לא מעקרונות המוסר, לשונה נחפש במגילה מחזיונות הנביאים, מקולו המעורר של הפייטן, או מן המזמורים הנעלים שבתהלים.

הסגנון שבו נכתבה המגילה מחוסר אותו החוד והתפארת המופת מעל יתר כתבי — הקודש, חסר בה אותה עדינות הרגש ועדיות הגוון שבהן אנו נפגשים בתוך שאר הכתבים של ספר הספרים, אין נשקף מתוכה אותה התרוממות המוסרית האופיינית לספרי התנ"ך, אין מרגישים בה אותו הפסוס הנלהב ואותו מעוף הדמיון המכנף את משוררי וכותבי העתים של היהדות. ובכל זאת הלכה מפורשת: „חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום".

למרות שמגילת אסתר אינה אלא סיפור שכיח, עלילות כזופיה בחצר מלך מזרחי, היא היחידה במגילות שקריאתה חובה עלינו בערב וביום שבהם אירעו המאורעות.

חובה על כל אחד מישראל לעקוב בתשומת לב ובכוונה ולדקדק בכל אות ואות, תג ותג של המגילה.

הנעלים שבפרקי ישעיהו, מזמורי תהילים העונגים, השתפכות הופש של אוהבים בשיר השירים, רעיונות החכמה על ערכם הנצחי של קוהלת, לרבות שלל היצירות הגאוניות של המין האנושי ושל נשמת האדם שבספרי הנביאים ובשאר כתבי הקודש, קריאתם סוף סוף של דשות גרידא, בה בשעה שמגילת אסתר זכתה להיכלל בתוך אלה שקריאתם חובה בקריאת הסדרות שבחמישה חומשי תורה, וכמו עליהם מברכים גם עליה לפניה ולאחריה „בשם ומלכות" מזכירים שמו של הקודש ברוך הוא הנס כי שמו אינו נזכר אפילו בגוף המגילה.

וברותא מזו בזמן שחובת קריאת ושמיעת התורה חלה רק על הגברים כאן חובה היא על הגברים והנשים כאחד.

ואף על פי שכל חג וחג שלנו מציין תאריך חשוב בהתפתחות של הדת היהודית, זכה פורים ונתעלה בחשיבות ומקומו כה חשוב בתודעה הדתית של המאמין היהודי עד שהיא מובעת על ידי הפייטן כדלקמן: „אם כל המועדים בטלים ימי הפורים לא נבטלים".

אם כי שהתצלה שעמדה להם ליהודים ביימים ההם והנזכרה במגילה באה מתוך המתלשלות סבעית של מאורעות שאצבע אלוקים מופיעה לכאורה כבלתי נראית (הפך ממה שקרה ביציאת מצרים או במעמד הר סיני) אף על פי שחז"ל מגדירים את הנס כאחרון הנסים, בכל זאת נעשה הוא יותר מכל שאר הניסים שקדמו או שבאו אחריו לסמל בהאמיתיעה של המושג „נס".

יוצא לנו מזה, שגורל המגילה התפתח בייחס בלתי שווה הן לגבי ההתחוותה והן לפי צורתה ותוכנה. אי התאמה זו שבין הסובב והמסובב נוסה להסבירה לא מתוך נס, (הלוא כבר הזכרנו שהמאורע עצמו שהוליד את המגילה נקרא אחרון שבניסים) אלא מתוך השתלשלות הגיונית של הדברים.

נכון הדבר שהחכמים שכווסו על ידי אסתר לרשום בקולמוסם ולספר לדורות הבאים את קורות הימים ההם: „כתבוני לדורות" מיקאו את מבוקשה לא מתוך משאת פנים. בגוף המגילה קבעו וקימו „וזכרם לא יוסף מזרעם" רצו שזכר אותו המאורע יחדר בזכרון הבאים דווקא מפני שהיו יודעי העתים מפענחים בגורל הזמנים העתידים לבוא. בעטשיהם ונחמונו, לא כל כך לערוך כרוניקה של הימים שכבר עברו וכלו, אלא להבליט לקח לעתיד לבוא. ובהיותם גם „יודעי דת ודין" חוויים שחוו ברוחם את הדרך בה יצעדו בעתיד נאמני הדת שהם היו אז וציגית, ראו שני סיוגות רבים עתידים להם וידעו שמידת הדין, פסק דינה של ההיסטוריה לא ידע רחם. אם לא ידעו ללמוד לקח מתוך המאורע שנמסר להם.

לקח זה הוא פשוט ונהדר כאחד. נודע לנו שהסיום המאושר שבסוף המגילה אינו בא לפתור את הבעיה שהובלטה בה, הסכנות שהסתמנו בתחילתה לא פסקו רק שנדחו כל־שהוא. הנורמים העקריים שהביאו עם שלם על עברי פי פחת, לא הוסרו כלל וכלל. בסיום המגילה מוזכר שאחשורוש נשאר מלך פרס ומדי וששם מס על איי הים ואם כן: „אכתי עבדי דאחשורוש אנן". גורל ההמונים ושאר כמקורם, לרשותה הקפריזית של המלכות.

„חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". פורים הוא חג שמח אבל מאחורי שמחת הפורים עוממת החוגה. לא באקראי הופרה כאן הצנע המלווה את כל החגים הדתיים. שלנו, כי לשמוח בשמחת פורים יכול רק אותו האדם שחדרים את חושיו כי אילו ושארו ערים אז: „איך נשיר?" איך נוכל לשמוח בתחלה שעמדה רק מתוך חגינה זמנית שניתנה בידי עריץ? רק בהיותנו הלומי יין נטולי חוש הניחוח במחשיות המעשים, רק אם מבטנו ירחף מעל לעלילה הבמאית של מגילת אסתר, מבני לחקור ולדרוש מנעד לקלעים, נוכל לשמוח בשמחתה. ואם נכון הדבר שפורים בא מ„פור הגורל" המזכיר לנו את הקוביות שעליהם להחליט בחגלה אחת ויחידה, על גורל עם שלם, הוא יכול לחיות גם מיסוד השכחה כדאיתא במדרש: „פורה שר של שכחה" רק עם נניח לזכרוננו שירדם, רק אם נוריד את מסווה השכחה ונחעלם מתוצאים אוביקטיביים שהולידו את האסון שבתוכו עמדנו לצלול, רק בדרך זו נוכל להעקוף את פורים למדרגת חג.

„עד דלא ידע" כל זמן שאנו מאמינים ב„ארור המן" ומייחסים את סיבת ההשמדה שארבה לנו ליחיד — ולו יהיה זה המנובל שבאנשים, כאחשדרפן הפרסי — בלי לחקור הלאה, במתק המערכת הסוציאלית־האכזרית, שהרתה וילדה רוצחים שכזה, כל זמן שמשלים אנו את עצמינו בהשליות שוא של ברוך מרדכי ומאמינים שאישיות אחת — ולו תהיה המחוננת בתכונות מוסריות, כדוד אסתר — יש בכוחה להביא את נס הגאולה; כל זמן שאין אנו משוכנעים שמחובותנו להיכנס בעובי הקורה של המאבק כדי לשרש את הרע ולהקים מוסד שבו אין מקום לרוצחי המונים כהמן — וחיי העם אינם תלויים בגואלים מקריים כמרדכי, משמע „לבסומי בפוריא" לקיים מנהג בעלמא מעשה מדומה, פרי של השתקעות בליטרגיה מוסרית מסוכנת.

מגילת אסתר נקראת אחרי פרשת „זכור" שהיא אזהרה מתמדת לדורות הבאים, הקוראת את צעיף האשליות החופפת עלינו ומסביב על המקור הריאלי של הסבל הרב שעבר עלינו. בלי פתיחה זו הנקראת בשבת שלפני פורים, לא היינו יכולים ל פוס כראוי את משמעותה ההיסטורית של המגילה.

„יודע העתים חכמינו ז"ל צפו באופק העתיד. מבטם החודר הפקיע מבער לערפלי העתידים. וגלו לעיניהם כל מיני החשוורושים שמצו את לשדם של עמים כבולים, אחשורושים שסימלו את מוצלי האדם. צפו וראו תהלוכה אין סופית של קדושים המגואלים בדמיהם: „מנער ועד זקן טף ונשים" שנפלו קרבן לכל מיני המן, מחרחרי להבות המלחמה. היסו את אזנם לאנחות דורות שלי יהו־דים, לאלה שלא זכו להזות בנס של הרגע האחרון, שבשביליהם לא הופיע שום „ברוך

(המשך בעמוד 9)

פתח־עת

של היהדות הדתית הרומנית

★ ב"ה ז' אדר תשל"ד, בוקורשט — מספר 317 — דר־שבועון ★

ביקור משלחת מפ"ם אצל הרב הכולל שליט"א

ביום 26 פברואר 1974 קבל הרב הכולל ונשיא ועד הקהלות ד"ר דוד משה רוזן שליט"א את ביקור משלחת מפ"ם מישראל, מר נפתלי פרר ומר יעקב פיום.

האורחים קבלו, בשעת השיחה, מאת הרב הכולל שליט"א פרטים בנוגע להתפתחות חיי קהלות ישראל ברומניה.

השיחה היתה באווירה של ידידות חמה.

איתן אריה

ליקוטים מעזבונו של הרב הגאון ר' אברהם ארי' רוזן זצ"ל

תשובה כ"ה

נשאלתי מהגביר הנדיב ר' יואל קרופניק בק"ק וינא לפרש לו הטעם שבמשנה פאה פ"ו מ"א נאמר הבקר לעניים כו' בבי"ת ולא הפקר בפ"א בכבכל הש"ס. והשבתי לו שגם בירושלמי בכל המשנה הזאת הל' בבי"ת אבל בגמ' הדגילו לומר ממנו הפקר כי אותיות הללו מתחלפות עש"ה.

ירושלמי והבקרון יתה ועה"פ אני ידעתי את דזונך חרגם ית בקרנותך. וכן על וישכור בהם אבימלך אנשים ריקים ופוחזים חרגם גברין סריקין ובקרון. וכבר רמז בתוי"ס לד' הרמב"ן בפ' בשלח נשפת ברוחך וביותר ביאור בפ' קדושים עה"פ בקרת תהי" דבכל מקום במשנה הל' בבי"ת אבל בגמ' הדגילו לומר ממנו הפקר כי אותיות הללו מתחלפות עש"ה.

אבל עוד יוקשה למה באמת שינו בגמ' לפ"א כי הלא הרמב"ן בארמית הוא הבקר והגמ' היא בל' ארמית. ולולא דמסתפינא ה"א כי רק במקום זה במשנה בפלוגתת ב"ש וב"ה הבקר הוא בבי"ת, כנוסחת המשנה בירושלמי וכמו שהגיהו גם בבבלי, אבל בשאר מקומות הפקר הוא בפ"א וכמו שכ' במוסף הערוך למוספיא ע"ש, והוא ע"פ מה שמצינו בעדיות פ"א מ"ג הלל אומר מלא הין מים שאובים כו' אלא שאדם חייב לומר בלשון רבו, ופי' ברמב"ם שם דשמעי' ואבמליון רבותיהם של הלל ושמאי היו גרים ונשאר בשפתם לעגי שפת הגוים והיו אומרים אין במקום הין והלל הי' אומר כן כו' כמו ששמע מרבו, ע"ש. וכן כאן י"ל דכיון ששמעי' ואבמליון לא יכלו לדבר כן היו אומרים הבקר בבי"ת במקום הפקר וע"כ גם תלמידיהם שמאי והלל אמרו כן, מפני שאדם חייב לומר בלשון רבו. אבל באמת עיקר החיבה היא הפקר וביאורו חפשי לכל, כמו שבארו תיבת אפיקורס ובסנהדרין ל"ח: דפקר טפי כו' כ"מ שפקרו הצדוקים כו' ובשא"מ בש"ס.

מלוקט ומסודר ע"י חתנו הרה"ג דר. זאב גוטליב שליט"א האבד"ק גלזגוי (סקוטלנד).

חסידים מספרים

אהבת ישראל

בא צדיק אחד אל הרבי אברהם מסטרעטין ואמר: הנה שמעתי אומרים עליכם שאתם נותנים סגולות, והסגולות שלכם עושים פעולות בקרב ישראל, לכן תנו לי סגולה ליראת שמים. השיב לו הרבי: זקני הק' על יראת שמים אין לי סגולה, רק על אהבת שמים. ואומר לו הצדיק: אדרבה, אהבת שמים היא מדרגה יותר גדולה מיראת שמים. תנו לי סגולה ע"ז. והשיב לו, זקני, אהבת ישראל היא סגולה גדולה מאהבת שמים, מי שיש לו אהבת ישראל באמת, בוקל יכול לבוא לאהבת שמים.

ידיעות

„עץ חיים"

המחלקה הארגנטינית של הקונגרס לתרבות יהודית העניקה את הפרס שמואל ניגר לשנת 1972 לסופרת חוה רוזנפארב בעד הסרי־לוגיה שלה „עץ חיים" שהופיעה ביידיש בשנה שחלפה בהוצאת־ספרים אחת בתל־אביב.

▼

בחירות

אחרי פטירתו של ג'ורג' ברונשוויג, שהיה נשיא איגוד הקהילות היהודיות בשווייץ, נבחר לנשיא מר ז'אן נורדמן. בשווייץ גרים כעת 21 000 יהודים.

▼

קהילות יהודיות

בימינו קיימות קהילות יהודיות ב־122 ארצות שבכל יבשות העולם. אחדות מהן מונות רק משפחות ספורות ויש גם שמונות מיליונים נפשות כלשל בארה"ב. בשנתון של הקונגרס לתרבות היהודית פורסמו לא מזמן נתונים בעלי עניין על כל אחת מהן.

הקהילה הכי גדולה באירופה המערבית בצרפת. היא מונה 550 000 יהודים. העדה הכי קטנה נמצאת על האי מאלטה; היא מונה סך־הכל 40 משפחות.

▼

נשיא המכון ברחובות

הפרופ' ישראל דוסטרובסקי אחד מאנשי מדע הדגולים, נמנה לנשיא החדש של המכון ווייצמאן. הוא הנשיא החמישי של המכון ברחובות.

▼

מרכז למחקר היהדות בבואנוס־איירס

במסגרת האוניברסיטה הקאטולית בבואנוס־איירס נוסד מרכז למחקר היהדות. הוא כולל מקצועות לימודיים כדלקמן: היסטוריה לפי התנ"ך, שפה עברית ופילוסופיה יהודית.

▼

פרסים ספרותיים

מועצת ספר היהודי בארה"ב העניקה את פרסיה לשנת 1973. בפרס זכו אליויזל בעד הכרך „ספורי חסידים", ארסור צוקרמן בעד מחקרו ההסטורי על חיי יהודי צרפת בימי חבריים, ואהרן צייטלין משורר דור השואה, (לאחרי מותו).